

PAVLOVA UPORABA ŠPORTSKOG RJEČNIKA I METAFORA

Ciljno usmjereno ljudsko/kršćansko djelovanje

Marinko Vidović

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
mvidovic@kbf-st.hr

UDK: 272-36Paulus, sanctus
796: 81'373.612.2
Pregledni znanstveni rad
Rad zaprimljen 4/2018.

Sažetak

Kao baštinik i dobar poznavatelj helenističkoga svijeta u čiju kulturu spada i organiziranje raznih športskih natjecanja, Pavao je jedini novozačetni pisac koji obilnije rabi športsku metaforiku u izricanju i prenošenju svojih stavova i teoloških ideja. Autor u ovom radu književnom i kontekstualnom analizom istražuje sve športskim motivima bogatije Pavlove tekstove (1 Kor 9,24-27; 1 Sol 2,1s.19; Fil 1,27-30; 2,16; Gal 2,1s; 5,7; Fil 3,12-16; 4,1.3; Rim 9,16; 15,30), uočavajući njihovu povijesnu ukorijenjenost i misaonu nosivost. Gotovo svi tekstovi sa športskom metaforikom – a Pavao je rabi u gotovo svim svojim izvornim spisima, od prvoga do posljednjega – premda ne na isti način i s istom težinom, odražavaju Pavlova parakletska, posebno auto-egzemplarna nastojanja u oblikovanju kršćanskoga ponašanja svojih naslovnika. To je ponašanje kao i Pavlov život i vjerovjesničko djelovanje obilježeno pravilnom uporabom slobode koja ne zaobilaži, već integrira odricanje, samosvladavanje i disciplinu; maksimalnom zauzetošću, upornošću i trudom; dinamikom koja se probija od starta do cilja, računajući i s neuspjehom; koncentriranošću na bitno; odvažnošću, neustrašivošću i nadom; pravilnošću i poštivanjem pravila; vođenjem računa o drugom i drugačijem u poštivanju svakoga; uvježbanošću, borbenošću i izdržljivošću sve do smrti; ciljnom usmjerenošću svekolikog ljudskog/kršćanskog djelovanja. Športskom metaforikom, posebno vrlo čestom metaforom trčanja, a onda i šakanja, Pavao insistira na ciljnoj usmjerenosti kršćanskoga života koji nikada nije siguran u uspjeh i koji uvijek strepi pred mogućim neuspjehom. Šport kao ni vjera ne poznaju sustav osiguranja i sigurnosti. Maksimalna zauzetost oko cilja, rad na sebi i usmjerenost života samo su pretpostavke kojima ljudi otvaraju prostor Bogu za ostvarenje njegovih obećanja. Konačni uspjeh kršćanskoga života stvarnost je konačne Božje prosudbe i u konačnici njegove milosti. U kršćanskom životu,

za razliku od športa, nagradu ne dobiva samo najbolji pojedinac, nego svi koji stignu do cilja. Naime, i kada rabi športske metafore, Pavao ih modificira i udaljava se od njih svojim uvjerenjem o Božjem spasiteljskom zahvatu u Kristu. U zaključku autor ističe Pavlovo uočavanje povezanosti i sličnosti/istosti športskog i vjerničkog ponašanja. Šport promiče samopouzdanje, određene vrijednosti, norme i ideale, poštivanje pravila, timski rad, hrabrost, odvažnost, duh pobjede i gubitništva, vježbanje volje u svakom smislu, a bez toga ni vjera u Boga koji se objavio u Kristu, a posebno njome prihvaćen vjernički način života ne mogu opstati. U športskoj težnji koja se u suvremenom olimpijskom duhu definira kao uvijek jače, više i brže moguće je, pavlovskim pogledom, vidjeti horizont transcendentnog iskustva i želje, odnosno eshatonske usmjerenosti vjerničkih nastojanja i života. Šport je za Pavla, kao i život, zauzetost oko cilja koji je u budućnosti, ali Božjoj i u konačnici o Bogu ovisnoj.

Ključne riječi: *šport, slika, metafora, natjecanje, trčanje, šakanje, napor, odricanje, ciljna djelatnost, nagrada, sloboda.*

UVOD

Kao dionik svijeta u kojemu su šport i športska natjecanja imali značajnu ulogu, kako po rođenju u helenističkom gradu Tarzu,¹ tako još više po vjerovjesničkim putovanjima koja je poduzimao,² Pavao je sigurno poznao razna športska natjecanja,³ ali je puno više zbog naslovnika svojih poslanica posegnuo za športskim rječnikom i metaforama⁴ u izricanju i prenošenju svojih stavova i teo-

¹ Usp. Udo Schnelle, *Paulus. Leben und Denken*, Berlin-New York, 2003., 70; Amphilochos Papatthomas, Das agonistische Motiv 1 Kor 9.24ff im Spiegel zeitgenössischer dokumentarischer Quellen, *New Testament Studies* 43 (1997.) 2, 223-241, 240s.

² Usp. Rainer Metzner, Paulus und der Wettkampf: Die Rolle des Sports im Leben und Verkündigung des Apostels (1 Kor 9.24-7; Phil 3.12-16), *New Testament Studies* 46 (2000.), 565-583, 571s.

³ Iz Djela apostolskih znamo da je u Korintu boravio 18 mjeseci, a u Efezu gotovo tri godine. Celestin Tomić, *Savao Pavao. Vrijeme, život i djelo apostola Pavla*, Zagreb, 1982., 142, tvrdi: „Sigurno je da [Pavao] nije sudjelovao u sportskim natjecanjima. Židovi odbijaju grčka sportska natjecanja, jer su povezana uz žrtve bogovima i uz golotinju. Kad je za velikog svećenika Jasona u Jeruzalemu bilo podignuto borilište, pravovjerni Židovi gledali su u tome teško obeščašćenje svetog mjesta. Stoik iz Sirije gleda na sportska borilišta kao na mjesta besposlice i mekoputnosti. Iako nije sudjelovao na sportskim natjecanjima, Pavao je sa svojim drugovima razgovarao o sportskim događajima. Dobro pozna trčanje, boksanje, rvanje i služi se time kao slikama za duhovno natjecanje (1 Kor 9.24-27)”

⁴ I etičko-moralna filozofija, primjerice stoička (Epiktet, Seneka), i helenističko židovstvo (usp. 4 Mak 17, 11-16; Mudr 4,2), posebice u djelima Filona Aleksandrijskog

loških ideja. Jedini se on od svih novozavjetnih pisaca obilnije služi športskim rječnikom, slikama i metaforama, uvjeren da je „sav grčki ili helenistički svijet bio upućen u njih”.⁵

Istražujući športske riječi u Novome zavjetu, Marijan Mandac piše da je na kraju posla morao konstatirati da se bavi isključivo mjestima iz poslanica apostola Pavla. Doista, športski rječnik se tek sporadično i vrlo skromno pojavljuje kod drugih novozavjetnih pisaca,⁶ a u pavlovskom korpusu spomenuti autor izdvaja, analizira, prevodi i tumači 17 riječi⁷ koje, po njegovu, na drugim izvorima utemeljenomu sudu, pripadaju onodobnom športskom rječniku. Ako izostavimo riječi koje se pojavljuju samo u duteropavlovskim i tritopavlovskim poslanicama, a njih je 7,⁸ jasno je da je Pavlov

i Josipa Flavija, pozitivno vrjednuju tjelesna vježbanja i natjecanja, ne samo jer su uvježbani mladići pridonosili obrani grada i slobodi građana, nego i zato što je uvježbano tijelo bilo sposobnije za napore svakodnevnoga rada i otpornije na bolesti. Športske se metafore rabe posebno u izricanju nastojanja svakoga čovjeka oko krjeposna života, oko dokidanja neurednih želja i borbe za čast, slobodu, blaženstvo i duševni mir. Usp. Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif. Traditional athletic imagery in the Pauline Literature*, Leiden, 1967., 66-68.

⁵ Amphilochos Papatthomas, *Das agonistische Motiv*, 241.

⁶ Slike iz športskih natjecanja ne javljaju se u predajama o Isusu, u prenošenju njegova nauka i djela, a izvan pavlovskog korpusa rabe ih još samo Lk 18,5; Dj, 13,25; 20,24; 1 Pt 5,4; 2 Pt 2,14.

⁷ To su: *ἀγών* (= zborište, ročište, igralište, igra, natjecanje, u 1 Sol 2,2; Fil 1,30; Kol 2,1; 1 Tim 6,12; 2 Tim 4,7; Heb 12,1), *ἀγωνίζομαι* (= takmičiti se, natjecati se, boriti se, u 1 Kor 9,25; Kol 1,29; 1 Tim 6,12; 2 Tim 4,7), *συναγωνίζομαι* (= poduzeti zajedno s nekim, u Rim 15,30), *ἀθλέω/συναθλέω* (= javno i službeno športsko nadmetanje, natjecati se, zajedno se boriti, u Fil 1,27; 4,3; 2 Tim 2,5), *ἄθλησις* (= vježba za nastup, športska borba, u Heb 10,32), *τρέχω* (= trčati, športski se nadmetati u trčanju, u 1 Kor 9,24.26; Gal 2,1-2; 5,7; Fil 2,16; Rim 9,16; Heb 12,1), *στάδιον* (= mjera za dužinu, staza od 180-190 m, trkačka vještina, u 1 Kor 9,24), *δρόμος* (= ravni put, športsko natjecanje u trčanju, u 2 Tim 4,7), *πάλη* (= hrvalište, hrvanje, borba, boriti se, u Ef 6,12), *πυκτεύω* (= tući šakom, šakati se, boksati se, u 1 Kor 9,26), *ὕπωπιάζω* (= udarati u lice, pod oči, u same oči, krotiti, moriti, biti/tući, u 1 Kor 9,27), *βραβεῖον* (= nagrada koja se dodjeljuje pobjedniku kod igre ili natjecanja, nagrada kao cilj, u 1 Kor 9,24; Fil 3,14), *βραβεύω* (= dodijeliti nagradu, suditi športskim suparnicima i među njima odlučiti, odrediti, ravnati, upravljati, u Kol 3,15), *καταβραβεύω* (= kao športski sudac prosuditi protiv nekoga, lišiti nagrade, odbiti nagradu, u Kol 2,18), *στεφανός/στεφανός* (= vijenac koji dobiva pobjednik, nagrada za pobjedu, u 1 Kor 9,25; Fil 4,1; 1 Sol 2,19), *γυμνασία/γυμνάζω* (= vježbalište, vježbanje nagog tijela, tjelovježba, gimnastika, u 1 Tim 4,8; 1 Tim 4,7; Heb 5,14; 12,11), *νομίμως* (= zakonit, pravilan, po zakonu, po pravilu, u 1 Tim 1,8; 2 Tim 2,5). Usp. Marijan Mandac, *Športske riječi u Novome zavjetu, Služba Božja*, 36 (1996.) 3, 191-204.

⁸ To su: *ἄθλησις* (Heb 10,32), *δρόμος* (2 Tim 4,7), *πάλη* (Ef 6,12), *βραβεύω* (Kol 3,15), *καταβραβεύω* (Kol 2,18), *γυμνασία/γυμνάζω* (1 Tim 4,8; 4,7; Heb 5,14; 12,11) i *νομίμως* (1 Tim 1,8; 2 Tim 2,5).

športski rječnik u njegovim izvornim poslanicama dosta bogat. Ni V. C. Pfitzner,⁹ koji piše monografski rad o ovoj problematici, ni U. Poplutz,¹⁰ koja o njoj piše doktorsku disertaciju, nisu došli do boljih rječničkih rezultata, izuzev opširnije ukorijenjenosti pojedinih pojmova u helenistički i židovsko-helenistički svijet te šire obrade pojedinih mjesta iz Pavlovih poslanica u kojima dominira športski rječnik i metaforika.

Analizom Pavlove uporabe športskih pojmova i slika lako se može zaključiti da samo u pojedinim odlomcima iz četiriju izvornih poslanica dominira taj rječnik i motivi. Tu na prvome mjestu treba ubrojiti 1 Kor 9,24-27, potom Gal 2,1-2, Fil 1,27-30; 3,12-16 i 1 Sol 2,1-2. Osim u ovim malo dužim tekstovima Pavao poseže za tim motivima i u pojedinim redcima: 1 Sol 2,19; Fil 2,16; 4,1.3; Gal 5,7; Rim 9,16; 15,30.

Želimo istražiti ove tekstove, polazeći od 1 Kor gdje su športske metafore najzastupljenije, a onda ostale tekstove, pazeći pri tomu na njihovu uklopljenost u kontekst u kojemu se nalaze kao i u ambijent naslovnika kojima se Pavao obraća pisanim putem. Nakon opširnije obrade prvoga teksta, u kraćem tumačenju ostalih tekstova slijedimo vremenski slijed nastanka Pavlovih spisa, premda se razni istraživači o njemu ne izjašnjavaju na isti način.

1. ODLOMAK NAJBOGATJI ŠPORTSKIM METAFORAMA - 1 KOR 9,24-27

Športskim motivima najbogatiji Pavlov tekst nalazimo 1 Kor 9,24-27 jer „na tome mjestu, tako reći, športski pojam stoji do športskog pojma”.¹¹

⁹ Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon Motif. Traditional Athletic Imagery in the Pauline Literature*, Leiden, 1967.

¹⁰ Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums. Eine motivgeschichtliche Studie zur Wettkampfmetaphorik bei Paulus*, Freiburg im Breisgau, 2004.

¹¹ Marijan Mandac, *Športske riječi*, 195. Autor se poziva na dva komentara 1 Kor, onaj W. Schragea i E. B. Alloa. I Victor C. Pfitzner, Uta Poplutz i Anto Popović, *Kršćanska vjera kao borba (ἀγών) i kao odricanje (ἐγρότητα)* [sic! za ἐγκράτεια]. Prema Prvoj Korinćanima 9,24-27, u: Mario Cifrak, Dario Tokić (ur.), *Da istina evandjelja ostane kod vas (Gal 2,5)*. Zbornik u čast prof. dr. sc. Ivana Dugandžića, OFM, povodom 70. godine života, Zagreb, 2014., 213-254, slično se izražavaju.

1.1. Književna i kontekstualna analiza

Odlomak 1 Kor 9,24-27 stilski i sadržajno tvori zaokruženu i relativno autonomnu misaonu cjelinu. Sastoji se od četiri retka i šest rečenica (9,24a-c; 9,24d-e; 9,25a-c; 9,26a-b; 9,26c-d; 9,27).¹² Rečenice su određene uporabom glagola u upitnom, imperativnom i izjavnom obliku. Tri od njih završavaju namjerom, odnosno finalnom rečenicom (rr. 24e; 25b.c; 27c),¹³ a dvije su paralelne i opisuju upravo športsko ponašanje: trčanje (r. 26a-b) i boksanje (r. 26c-d). Odlomak spada u književnu vrstu primjera (*exemplum*) s poticajnom funkcijom.¹⁴ Primjernost je izražena športskim slikama: trkač koji pobjeđuje, natjecatelj koji se odriče, Pavao koji kao trkač i boksač udara/kroti i zarobljava svoje tijelo. Poticaj je imperativan s naglaskom na načinu radnje, a ne na samoj radnji: οὕτως τρέχετε (r. 24d). Taj načinski imperativ inzistira na ponašanju trkača, a ne na samoj činjenici trčanja. Ono što određuje trkača u trkalištu, to Pavao zahtijeva od vjernika u Korintu. On sam to prakticira i u konačnici on je uzor onoga što traži od Korinćana.

Odlomak je dobro uklopljen u veću cjelinu 1 Kor 8,1 – 11,1. Pokazatelji te uklopljenosti su višestruki. Korinćane muči problem idolopoklonstva (εἰδωλολατρία, 10,7.14) koje konkretno dolazi do izražaja u (ne)kupovanju i (ne)konzumiranju mesa koje je bilo ili je moglo biti obredno prineseno idolima (εἰδωλόθυτον, 8,1.4.7.10; 10,19), a prodavalo se na tržnicama.¹⁵ Korintski kršćani našli su se pred pitanjem slobodnog postupanja (ἐξουσία, ἐλευθερία) u rascjepu između savjesti (συνείδησις) i ljubavi prema bližnjemu (ἀγάπη, 8,1-

¹² Prva je dvodijelno retoričko pitanje: *Ne znate li da u trkalištu trkači svi doduše trče / ali jedan prima nagradu?* (r. 24a-c: glagoli *trče, primaju*). Druga je imperativna: *tako trčite da dobijete.* (r. 24d-e: glagoli *trčati, dobiti*). Treća je izjavna: *Svaki dakle natjecatelj sve izdržava; oni doduše tako da raspadljiv vijenac dobiju, mi pak neraspadljiv* (r. 25a-c: glagoli *koji se natječe, izdržava, dobiju*). Četvrta je izjavna: *Ja stoga tako trčim ne kao besciljno* (r. 26a-b: glagol *trčim*). Peta je izjavna: *tako udaram ne kao vjetar mlateći* (r. 26c-d: glagol *udaram*). Šesta je izjavna: *nego krotim svoje tijelo i zarobljavam da, propovijedavši drugima, sam ne budem isključen* (r. 27a-c: glagoli *krotim i zarobljavam, propovijedavši, isključen*). Za ovakav raspored rečenica usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 246; Anto Popović, *Kršćanska vjera kao borba*, 214.

¹³ Prva: *da dobijete*; druga: *da dobiju*; treća: *da sam ne budem*.

¹⁴ Usp. Anto Popović, *Kršćanska vjera kao borba*, 217-218.

¹⁵ Uz ova dva temeljna pojma koji smjeraju na idolopoklonstvo, Pavao u odlomku rabi i druge srodne pojmove ili sintagme: ἡ βρώσις τῶν εἰδωλόθυτων (8,4), εἶδωλον (8,4.7; 10,19), βρῶμα (8,8.13), εἰδωλεῖον (8,10), κρέα (8,13), εἰδωλολάτρης (10,7), ἱερόθυτον (10,28).

13; 10,1-13).¹⁶ Pavlov odgovor na to pitanje, ekspliciran stajalištem prema idolopoklonstvu i njegovu prakticiranju, temeljna je tema i svrha tekstualne cjeline 1 Kor 8,1 -11,1.¹⁷ Pitanje idolopoklonstva pitanje je ispravne uporabe kršćanske slobode.

Poziv na uzdržljivost pri pravilnoj uporabi kršćanske slobode Pavao eksplicira u 9. poglavlju¹⁸ osobnim primjerom u dva koraka: najprije će progovoriti o svom slobodnom odricanju od onoga na što kao apostol ima pravo (9,1-23), a onda će to pojasniti opet svojim primjerom, ali tumačeći ga slikom sa športskih natjecanja koja je Korinćanima veoma bliska (9,24-27).¹⁹ I u 10. poglavlju nastavlja s primjerom pravilne uporabe slobode, ali ovaj put pozivajući se na događaj iz Izraelove povijesti koji tumači tipološki i midraški (10,1-13).

Svoju slobodu kojom se odriče apostolskog prava na uzdržavanje (9,1-18)²⁰ Pavao motivira svojom brigom oko spasenja barem nekih (9,19-23).²¹ Tu brigu, vežući je s ispravnom uporabom slobode, eksplicira ponašanjem športaša, uporabom športskih meta-

¹⁶ Gordon D. Fee, *The First Epistle to the Corinthians*, Grand Rapids, Michigan, 2002., 433, smatra da tipologijsko midraško tumačenje događaja Izlaska (10,1-13) nastavlja Pavlovu argumentaciju iz 8,1-13 o sudjelovanju korinćanskih kršćana na poganskim objedima.

¹⁷ Usp. Margaret M. Mitchell, *Paul and the Rhetoric of Reconciliation. An Exegetical Investigation of the Language and Composition of 1 Corinthians*, Tübingen, 1991., 237.

¹⁸ Za neke autore (usp. Joost S. Sibinga, *The Composition of 1 Cor 9 and its Context*, *Novum Testamentum* 40 [1998.] 136-163) Pavlov govor u 9. poglavlju iskače iz konteksta govora o mesu žrtvovanom idolima.

¹⁹ U cijelom ovom poglavlju dominira prvo lice jednine, osim u primjerima iz 9,7-10.13-14.24-25. I kada rabi prvo lice množine, očito je da u tu primjernost uključuje i sebe samoga.

²⁰ Ne radi se ovdje ni o kakvom Pavlovu asketizmu, nego o potpunoj raspoloživosti za evanđelje. Usp. Giuseppe Barbaglio, *La teologia di Paolo. Abbozzi in forma epistolare*, Bologna, 2008., 141.

²¹ Ovakav Pavlov govor nije izraz nikakvoga konformizma, nego odgovorne uporabe slobode. On nije prilagodio evanđelje sebi, nego je trajno prilagodio sebe evanđelju, svjestan da vrhovno mjerilo ponašanja nije spoznaja nego ljubav. Ta ljubav ograničava i usmjerava slobodu. Sloboda se, naime, može živjeti kao znak posvemašnje sebičnosti i uznositosti ili kao znak samopredanja u sluzenju spašavanju drugih. Usp. Thomas Söding, *Starke und Schwache. Der Götzenopferstreit in 1 Kor 8-10 als Paradigma paulinischer Ethik*, u: *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft* 85 (1994.), 69-92, 85; Anto Popović, *Sloboda i pravo apostola prema Prvoj poslanici Korinćanima 9,1-18*, u: *Isti, Biblijske teme. Egzegetsko-teološka analiza odabranih tekstova Starog i Novog zavjeta s Dodatkom*, Zagreb, 2004., 197-222, ovdje 220; Giuseppe Barbaglio, *La teologia di Paolo*, 714.

fora²² kojima zaključuje govor o svojoj osobnoj uzornosti (9,24-27). Očito je da pretpostavlja kako Korinćani dobro razumiju²³ takvu metaforiku.

Šport je slobodna aktivnost i prikladan primjer odgovorne uporabe slobode za Korinćane. Športska metaforika je logičan slijed i zaključak svega što je izrekao u 9. poglavlju, ali i dobar uvod u ono što tek treba reći u 10. poglavlju.²⁴ Kao što u športu nije moguće ostvariti rezultate bez dolaska do cilja, tako i u životu oslonjenu na jednoga Boga nije moguće preuzetno postupati, poput Izraelaca u pustinji, i na taj način ne dospjeti nikada do cilja. Usmjerenost cilju, potpuna i trajna zauzetost, samodisciplina, kroćenje sebe i odustajanje od sebične uporabe slobode, sve su to odlike zbog kojih Pavao primjereno i na pravome mjestu rabi športske slike s njihovim metaforičkim potencijalom. Kao što su sloboda i poštivanje drugih natjecatelja nužni za športska natjecanja i uspjehe, za slavu, tako je

²² Metaforu shvaćamo kao skraćenu i, u odnosu na slušatelja, neposredniju usporedbu koja zahtijeva veliko receptivno zauzimanje slušatelja jer su u njoj na meta-razini povezani različiti, pa i polarni i kontradiktorni vidovi stvarnosti. Jezik kao cjelina (*langue*) je, tumači Ferdinand de Saussure (*Grundlagentender allgemeinen Sprachwissenschaft*, Berlin – New York, ³2001., *passim*) metafora stvarnosti. Metafora nije odstupanje od uobičajenoga govora, nego je uobičajen čimbenik govora, temeljna funkcija govora. Metafora je, prema Quintilianu (Inst. Orat. VIII 6,8: *in totum autem metaphora brevior est similitudo eoque distat, quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere, haec pro ipsa re dicitur*), skraćena usporedba. Ona izriče polaritete, napetosti stvarnosti, što pojmovno nije moguće izreći. Ona se otvara onomu tko je sposoban otkriti ili izgraditi mogući smisao, a ne onomu tko je navezan na već poznato i definirano. U metafori se nalazi ono što do tada još nije shvaćeno. Ona, kao uočavanje novoga, nosi iznad stvarnosti. Tumačiti se može samo u interpretativnom kontekstu.

²³ Grčka kultura je vrlo rano uvela poznate javne športske igre koje su oblikom i izvedbama bile vrlo različite, ali su se odvijale po strogim propisima. Športska natjecanja bila su sastavni dio gotovo svih većih javnih svečanosti. Najpoznatija su bila četiri svegrčka športska natjecanja: olimpijske igre u Olimpiji, koje su održavane već od 776. pr. Kr.; istmijske igre u Korintu koje se održavaju od oko 582 pr. Kr.; pitijske igre u Delfima iz istog razdoblja kao i istmijske; nemejske igre u Agrosu koje se održavaju od oko 573. pr. Kr. Olimpijske i pitijske igre održavane su u četverogodišnjem ritmu, a nemejske i istmijske dvogodišnjem ritmu, i to za neparnih godina. Usp. Anto Popović, Kršćanska vjera kao borba, 246-248.

²⁴ Moglo bi se reći da je svekoliki Pavlov govor o idolopoklonstvu koncentrično strukturiran. A) Najprije se bavi poteškoćom koju su mu prezentirali Korinćani (8,1 – 9,27) u dva odlomka: sloboda, ali u odgovornosti prema slabom bratu (pogl. 8); osobni primjer za izravne sugovornike, odnosno jake u Korintu (pogl. 9). B) proširenje problematike idolopoklonstva sudjelovanjem u poganskim obredima (10,1-22); A') preuzimanje rješenja iz 8. poglavlja: sloboda u odnosu na žrtvovano idolima u poštovanju prema bratu (10,23 – 11,1). Za ovakvu strukturu može se vidjeti Joseph A. Fitzmyer, *First Corinthians. A New Translation with Introduction and Commentary*, New Haven and London, 2008., 331-453.

i sloboda u Kristu nužna za slavu Božju, za dobro bližnjih i izgradnju kršćanske zajednice.²⁵

S odlomkom 9,24-27 Pavao, barem se tako čini na prvi pogled, prekida govor o samome sebi (9,19-23), premda stvarno nastavlja taj govor. Istina, govor postaje poopćen slikom koju Korinćani mogu jako dobro razumjeti, ali i to poopćenje služi za isticanje Pavlova uzornoga ponašanja. Slika nipošto ne prekida tijekom argumentacije o odgovornoj slobodi. I prije športskih metafora Pavao se u ovom poglavlju služio metaforama iz vojske, poljodjelstva i stočarstva da bi pokazao utemeljenost apostolskoga prava na uzdržavanje od onih kojima naviješta (9,7-9).²⁶ Upravo odricanje od takvoga prava, što je specifičan oblik slobode koja se odriče slobode, zahtijeva obrazloženje za koje su mu dobro došle športske metafore. Slobodno odricanje od slobode protumačio je kao ponašanje u službi širenja evanđelja, njegove besplatnosti, milosnosti. On sve čini radi evanđelja da bi bio „suzajedničar u njemu” (r. 23). I športaši to isto čine radi postizanja nagrade ili slave. Kao što športaš uvijek strepi pred neuspjehom, tako se i Pavao boji da „da sam ne budem isključen pošto sam drugima propovijedao” (r. 27c). Uključenost i zauzetost oko proglašavanja evanđelja jednaka je uključenosti u trku i naporu športaša, čija se plodnost procjenjuje tek s cilja. Promocija evanđelja traži maksimalnu zauzetost za druge, za njihovo spasenje (9,19-23), ali i rad na sebi, onakav kakav ostvaruje svaki športaš. Kao što u športu bez napora, samodiscipline, uzdržljivosti i usmjerenosti cilju nema uspjeha, tako je i u vjerovjesništvu evanđelja koje, za razliku od športa, donosi neraspadljivu nagradu. Odreknućem od apostolskog prava na uzdržavanje Pavao sudjeluje na spasenjskoj stvarnosti evanđelja (r. 23), a to isto ostvaruje i radom na sebi. Svojim zalaganjem i vjerovjesništvom ne želi biti isključen iz onoga što sam propovijeda (r. 27). Zauzetost oko evanđelja zajednički je motiv Pavlova ponašanja i ponašanja športaša. Ta zauzetost jako dobro misaono i leksički povezuje ova dva odlomka. Zauzetost za evanđelje stavljena je u svezu s odricanjem²⁷ kao izrazom odgovorne slobode. Odgovornost slobode mjeri se, s jedne strane, opredijeljenošću za druge, a s druge strane slobodom od samoga sebe.

²⁵ Usp. Roy E. Ciampa – Brian S. Rosner, *The First Letter to the Corinthians*, Grand Rapids, MI, 2010., 434.

²⁶ Osim metaforama Pavao je to pravo ilustrirao čitavim nizom argumenata (9,3-14) u koje je uklopio i metafore: Pismom (9,8-10), uobičajenim kršćanskim ponašanjem (9,5.6.11-12), uputom samoga Gospodina (9,14).

²⁷ U prvom odlomku, odmah na početku, govori se o zarobljavanju samoga sebe (9,19), a u drugom, na kraju, o kroćenju i zarobljavanju svoga tijela (9,27ab).

1.2. Metafora trčanja

U ekspliciranju i poopćavanju osobnoga primjera pravilne i odgovorne uporabe slobode, Pavao poseže za metaforom športskih igara i natjecanja koja je Korinćanima, zbog istmijskih igara koje se održavaju svake druge godine u blizini njihova grada, vrlo bliska i razumljiva. Tu bliskost izriče početnim retoričkim pitanjem *ὀκ οἰδάτε* koje traži potvrđan odgovor. Pitanje nije samo izraz Pavlove spremnosti na dijalošku raspravu s Korinćanima,²⁸ nego i postupak zaokupljanja njihove pažnje (*captatio benevolentiae*) s onim što im je jako dobro poznato. Obično Pavao ovakvim pitanjem, a u 1 Kor ga susrećemo deset puta,²⁹ priprema naslovnike na promjenu za njih uobičajenih stavova i ponašanja. Ponašanje ne smije biti vođeno samo znanjem, nego i odgovornošću za one koji ga nemaju (usp. 8,7-13). Potvrđnim odgovorom na pitanje koje im je postavljeno, Korinćani će morati potvrđno odgovoriti i na ono što Pavao stavlja pred njih kao zahtjev, kao rezultat njihova novoga načina postojanja u Kristu. Samo znanje o ništavosti idola nadima, a ljubav izgrađuje. Znanje o športašima, čiji je život nezamisliv bez ljubavi prema športu, može dovesti Korinćane do promijenjenog gledanja na znanje u pogledu uporabe slobode.

Slici trčanja³⁰ svih (*πάντες τρέχουσιν*, r. 24b), razumljivo, onih koji sudjeluju u utrci,³¹ Pavao najprije suprotstavlja jednoga (*εἷς*) koji

²⁸ Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 83, smatra da se ovdje radi o govorničkoj formulaciji poznatoj kao *litotes popularis* koja spada u stoičko dijatribsko postupanje. Istina je da Pavao rabi dijatribu, osim u Rim 2,1-5.17-24; 3,1-9; 3,27-4,2 i Gal 3,1-9.19-22, i u ovoj Poslanici (usp. 6,12-20), ali na kreativan način, prilagođujući njezine karakteristike poruci evanđelja i naslovnica kojima se obraća. Dijatriba je raspravni način izlaganja tema koje vrijede kao *loci communi* kao što su moralne i filozofske teme, samokontrola, maksime, kratke izreke koje se pripisuju narodu (*hreiai*), usporedbe, povijesni primjeri, ironija, sarkazam, paradoks, ali joj je glavna naznaka razvijanje rasprave u dijalog sa zamišljenim protivnikom. Usp. Duane F. Watson, *Diatriba*, u: Romano Penna, (ur.), *Dizionario di Paolo e delle sue lettere*, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo (Milano), 443-445. Neke elemente dijatribskog postupanja nalazimo u ovom tekstu (samokontrola, usporedba, primjer, športske maksime), ali se tekst u cjelini teško može označiti kao dijatriba.

²⁹ Osim u našem tekstu još u kontekstu podjela u zajednici (3,16), pravnog sporenja među članovima zajednice (6,2.3) problematičnog moralnog ponašanja nekih članova zajednice (5,6; 6,9.15.16.19). Izvan 1 Kor isto se pitanje susreće još samo dva puta u Rim (6,11; 11,2).

³⁰ Trčanje je slika za napor da se dođe do cilja, koji je podređen cilju; njime se izražava isplativa muka do cilja, natjecanje i pobjeda nad drugim trkačima, vježbanje i napor kojima je sve drugo podređeno. Možemo reći da je trčanje kod Pavla ovdje korijenska metafora, a stadion, trkač, cijena, vijenac pripadaju djelomičnim metaforama jer se metafora nikada ne pojavljuje sama. Ona doziva druge metafore i stvara mrežu metafora.

³¹ Govorom o „svima“ Pavao očito ne ulazi u problematiku muških i ženskih natjecatelja, nego u pitanje nagrade samo za jednoga.

prima nagradu. Kao športsko natjecanje po točno određenim pravilima, trčanje je usmjereno primanju nagrade koja je ovdje izražena pojmom βραβεῖον. Kao nagradu na športskim natjecanjima pobjednik je mogao primiti novac, imanje, društvenu čast i ugled. Čini se da Pavao pod tim pojmom izražava nagradu općenito,³² nagradu bilo koje vrste, a ne nagradu iz perspektive onih koji je dodjeljuju.³³ Moguće je da rabi taj pojam za nagradu zato što mu dobro dolazi za drugačije tumačenje nagrade, za nagradu koja nije kao ona u športskim natjecanjima. Korinćani to znaju i potpuno se mogu složiti s Pavlom u ovoj tvrdnji načelne važnosti, po kojoj je trčanje na trkalištima uvijek spojeno s nagradom pojedinca. To slaganje, bez obzira što Pavao već ima na umu drugu vrstu nagrade, omogućuje mu da i svoje naslovnike pozove na isto ponašanje.

U sljedećem koraku Pavao to i čini. Ne samo da poziva nego naređuje Korinćanima da tako trče da dobiju. Prilog οὕτως uporabljjen prije imperativa τρέχετε odnosi se na način trčanja trkača u stadionu, na prethodno uporabljenu sliku, ali, čini se, i to puno više, i na trkačevu usmjerenost nagradi, na trčanje koje ima točno određen cilj izražen finalnom rečenicom: „da dobijete”. U trčanju na koje Pavao poziva Korinćane ne dobiva samo jedan, pobjednik, nego svi. Nagrada, čini se, nije bitna, nego samo trčanje prema cilju. Što je dobitak, odnosno cilj trke, Pavao ne želi odmah odrediti. Cilj će postupno izranjati na površinu, ostaje u perspektivi očekivanja i tek će na kraju odlomka, kada progovori o svom načinu ponašanja, biti preciziran kao nagrada Božje prosudbe: „da ne bih sam bio isključen pošto sam drugima propovijedao” (r. 27c). Važno je ostati u trci i ne biti isključen iz onoga za što se životno zalaže. (Ne)isključenje zavisi o Božjoj prosudbi koja dolazi tek na kraju trke, u eshatonu.

Pozivom Korinćanima na trčanje u kojemu svi mogu dobiti, Pavao već nadilazi prethodno uporabljenu sliku trkača. On nipošto ne želi reći da trčanje donosi nagradu samo jednomu.³⁴ To trčanje

³² Športske nagrade kod Filona: ἄθλον, βραβεῖον i στέφανος, imaju, čini se, neku gradaciju. Posljednja se obećava samo Jakovu, i to kao konačno gledanje Boga. On je asket, borac, paradigma asketske krjeposti. Abraham je primjer naučene krjeposti i njemu se kao nagrada - ἄθλον daje pouzdanje, odnosno vjera u Boga. Izak je model fizičke/urođene krjeposti i njemu se kao nagrada - βραβεῖον daje radost. Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 188-198.

³³ Neki autori u ovomu pojmu vide upravo posljednje značenje, za razliku od pojma ἄθλον, koji je puno češći u profanom grčkom i koji bi izražavao nagradu iz perspektive primatelja nagrade. Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 264, bilješka 106.

³⁴ U pokušaju usklađivanja slike s trkališta s Pavlovim pozivom svima na trčanje, neki autori. Usp. David E. Garland, *1 Corinthians*, Grand Rapids, MI, 2003., 440.

nije natjecanje i pobjeda nad drugima, nego sadanja zauzetost čije se dovršenje očekuje. Važno je sada dati sve od sebe, trčati, odnosno ponašati se kao da sve ovisi o tebi, očekujući budući dobitak, dolazak na cilj. Pavao ističe razliku između trčanja koje je u tijeku i koje još nije dovršeno. Dopršetak motivira sadanju zauzetost, ali nipošto nije osiguran. Tek će dovršetak trke označiti (ne)dobitak.

Težnja za nagradom objedinjuje sva športska natjecanja. Prijelazom na druge oblike športskih natjecanja, ne gubeći iz vida prije spomenuto trčanje, Pavao će povezati nagradu s naporima koji se moraju uložiti da bi se ona postigla. Svatko tko se profesionalno bavi športom (πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος)³⁵ sve podnosi (πάντα ἐγκρατεύεται, r. 25a), glad, žeđ, napore vježbanja, nespavanje, vrućinu, spolnu uzdržljivost, poštivanje pravila, samokontrolu, itd.,³⁶ da bi se dokopao nagrade. S gledišta nagrade-cilja, jednako su važne pripreme za športski nastup kao i sam nastup. Svi napori koji prethode i osposobljavaju za natjecanje kao i oni u samomu natjecanju izraženi su glagolom ἐγκρατεύεται. Glagol prvenstveno izražava samokontrolu i suzdržavanje u pripremanju za natjecanje, što je puno važnije od samoga natjecanja. Njime Pavao ponovno umanjuje važnost natjecateljskoga duha i rivalstva, a ističe važnost napora³⁷ koji se ulažu u postizanje određenoga cilja.³⁸ Cilj motivira i opravdava, ali ne makijavelistički, sve napore.

Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 269, u onome „jedan“ koji prima nagradu vide Isusa Krista koji je već osvojio nagradu i u kojoj će sudjelovati svi koji ga nasljeđuju. Na taj se način gubi oštrica uporabljene slike jer Pavlu nagrada ostaje u budućnosti i svi je dobivaju ne samo sudjelovanjem u trci, pricijepljenošću Kristu, nego punim zalaganjem. Kristov život i njegovo osvajanje nagrade ipak ne tvore pozadinu Pavlove misli i ovom odlomku.

³⁵ Glagol ἀγωνίζομαι prvotno označava borbu, natjecanje, a u širem smislu odnosi se na svako profesionalno bavljenje športom.

³⁶ U Sokratovoj, Platonovoj, Aristotelovoj, stoičkoj i Filonovoj misli, pojam ἐγκράτεια označava vladanje samim sobom, ovladavanje svojim strastima i željama, prirodnim nagnućima, vlast duše/uma nad tijelom (Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 273-276). Kad Pavao rabi taj pojam, u kontekstu 1 Kor može se odnositi na uzdržavanje od blagovanja mesa (8,4-13) i na spolnu uzdržljivost (7,1-9) o kojima je prethodno govorio Korinćanima, odgovarajući na njihove upite. Ipak, u neposrednom se kontekstu teško da se radi o tomu. Uzdržljivost i samogospodstvo nad sobom vezani su uz napetost, koncentraciju i usmjerenost na cilj. Ne radi se o nekoj autonomiji koja se postiže uskraćivanjem dopuštenoga samome sebi, nego o izdržljivost da se dođe do cilja. Nagrada koja stoji ispred postiže se naporima, uzdržljivošću, postupnošću i ustrajnošću hoda do nje.

³⁷ Upornošću i naporom i kornjača može pobijediti zeca u trčanju, kako je to zapisano u basni koja se pripisuje Ezopu. Vidi, Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 265.

³⁸ Usp. Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 85-88.

Premda je pojam *στέφανος* uporabljen za nagradu koju trkači dobivaju s vremenom postao pojmom svakog oblika nagrađivanja,³⁹ Pavao ga ovdje rabi u njegovu prvotnom, športskom kontekstu. Radi se o vijencu koji je bio znak slave, ugleda, sreće, a kao vijenac doista je bio vrlo raspadljiv, kratkotrajan.⁴⁰ Takvom raspadljivom vijencu on suprotstavlja neraspadljivi (*ἀφθαρτος στέφανος*), dakle onaj koji ima neprolaznu, vječnu vrijednost, eshatološki vijenac, odnosno eshatološku nagradu. Cilj trke na koju Pavao poziva Korinćane mogli bismo vezati uz ono što u 1 Kor 15,42.50.53-54 govori o neraspadljivom, uskrsnom tijelu. U mudrosnoj književnosti Staroga zavjeta vijenac/kruna označava vječnu nagradu pravednika u Gospodinu (usp. Mudr 5,15-16) pa se i u Novom zavjetu rabi u tomu smislu (usp. 2 Tim 4,8; 1 Pt 5,4; Jak 1,12; Otk 2,10). Nagrada, odnosno cilj kršćanske trke ima eshatološka obilježja. Nalazi se u završnici povijesti spasenja i ima neprolaznu vrijednost.

U uspoređivanju različitih nagrada Pavao argumentira *a minori ad maius*. Ako se natjecatelji u športskim igrama toliko trude oko raspadljiva vijenca,⁴¹ koliko se više trebaju truditi kršćani kojima je obećan neraspadljivi vijenac.⁴²

Metaforom trčanja Pavao je stavio pred Korinćane važnost osnaživanja tjelesnosti, podnošenja svega radi postizanja cilja, neraspadljivoga vijenca kojemu je usmjereno povijesno postojanje kršćana, a u nastavku će metaforom šakanja/boksanja izraziti drugi vid odnosa prema tjelesnosti koji je neophodan za postizanje uspjeha. Ovu drugu metaforu primijenit će na svoj osobni život jer želi da ga korintski kršćani nasljeđuju (usp. 8,7-13; 11,1).⁴³

³⁹ Pobjednici su bili nagrađivani i materijalnim nagradama i počastima. Primjerice imali su pravo na statuu pobjednika ili natpis u čast pobjednika. Po završenoj karijeri, pobjednici u atletskim natjecanjima su nerijetko obavljali i visoke javne gradske službe. Usp. Amphiloehios Papatomas, *Das agonistische Motiv*, 229.

⁴⁰ Usp. Walter Grundmann, *στέφανος*, u: Gerhard Kittel – Gerhard Friedrich (ur.), *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, VII., Stuttgart, 1990., 615-635,616-622.

⁴¹ Ovakvim govorom Pavao u određenoj mjeri kritizira športska natjecanja, ali ih ne diskreditira kao što možemo naći u ciničkoj i stoičkoj misli. Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 405.

⁴² Usp. Martin Brändl, *Der Agon bei Paulus. Herkunft und Profil paulinischer Agonmetaphorik*, WUNT 2/222, Tübingen, 2006., 202.

⁴³ Usp. David E. Garland, *1 Corinthians*, 442.

1.3. Metafora šakanja

U r. 26 Pavao počinje govoriti o sebi, stavljajući na prvo mjesto osobnu zamjenicu prvoga lica jednine ἐγώ, koja je na taj način istaknuta i dominantna za ostatak odlomka. Govor o sebi nadovezuje na ono što je prethodno rekao o trčanju. Rabeći konsekutivni ili zaključni veznik τοίνυν, odmah spominje već upotrijebljenu sliku trčanja, određujući je prethodno rabljenim prilogom načina (οὕτως), a onda je kompletira dodatnim slikama iz športskih natjecanja s istim prilogom: šakanja (πυκτεύω), udaranja (ὑποπιάζω) i podvrgavanja/zarobljavanja (δουλαγωγῶ). Ne zanima ga može li se netko istodobno baviti trčanjem i šakanjem/boksanjem, nego je u središtu njegove pozornosti aktivnost usmjerena prema cilju te kroćenje i podvrgavanje svoga tijela.

Svaka športska disciplina, koliki god trud u nju bio uložen, izložena je i neuspjesima i promašajima. Dosada spominjano trčanje ovdje je suprotstavljeno ili određeno trčanjem koje „nije besciljno” (οὐκ ἀδήλωσ). Da bi trčanje bilo uspješno, da bi se moglo ubrojiti u športske discipline, mora imati svoj cilj. Bez cilja koji „nije jasno” postavljen - a prilog ἀδήλωσ upravo to izražava jer označava ne osobu, nego samu radnju⁴⁴ - uopće nema trčanja ili svako je trčanje promašeno i bezuspješno. Očito je da se radi o natjecateljskom trčanju, jer se trčati može i bez posebnog cilja, osim ako se kao cilj ne shvati samo uvježbavanje, stjecanje kondicije. Ciljem je u športskom natjecanju određena i zakonitost/pravilnost trčanja. Oni koji trče izvan startom i ciljem određene staze diskvalificiraju se i ne mogu doći do nagrade. Govorom o trčanju Pavao prvenstveno misli na cilj, a ne toliko na nagradu.⁴⁵ Bez cilja nema trčanja, a i nagrada zavisi o postizanju cilja. Trčanje mu je metafora za ciljno gibanje, za dinamiku određenu ciljem. Čak i nagrada o kojoj je prethodno govorio sada se može gledati kao govor o postizanju cilja. Trčanje u sebi i po sebi, bez usmjerenosti prema cilju i postizanja cilja, nije radnja koja bi zasluživala Pavlovu pozornost i pohvale. Koliko god (ne)poznavao i možda (ne)odobravao duh one kasnije formulirane helenističko-rimske maksime *mens sana in corpore sano*,⁴⁶ Pavlovo gledanje na bav-

⁴⁴ Usp. Martin Brändl, *Der Agon bei Paulus*, 204, bilješka 100.

⁴⁵ Usp. Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 99-100, 108.

⁴⁶ Formulirao je rimski pjesnik iz prvog stoljeća po. Kr. (živio je od 58. do 138. godine), Juvenal iz Akvina (*Satire X*, 356). Njegova je misao bila da čovjek koji je uistinu mudar ništa drugo od neba ne moli nego da ima zdrav duh u zdravu tijelu. Izvađena iz konteksta, ta je izjava s vremenom postala maksima europske civilizacije, pretežno tumačena tako da se zdravlje tijela naglašava kao preduvjet

ljenje športom nije tomu usmjereno. Šport mu je više slika zauzete aktivnosti određene ciljem koji nadilazi samo zdravlje. U nastavku će to i pokazati slikama iz šakanja.

U drugomu dijelu 26. retka Pavao prelazi na sliku šakača/boksača, uz koju je vezano udaranje i podvrgavanje/zarobljavanje svoga tijela. Slika pojašnjava ono što je u r. 25 vezao uz svako športsko natjecanje, jasno, naime, izriče jedan vid podnošenja svega (πάντα ἐγκρατεύεται) za športske uspjehe. U nekim drugim tekstovima to podnošenje radi uspjeha navještaja evanđelja izražava nabranjanjem raznih teškoća koje su mu prouzrokovale okolnosti navještaja ili njegovi protivnici (usp. 1 Kor 4,11; 2 Kor 4,8-10; 6,4-10; 11,23-29; 12,10).⁴⁷ Ovdje, želeći ostati vjeran športskim slikama, progovara o boksaču koji šakom mlati, ali ne suparnika, nego svoje tijelo i, još više, zarobljava ga. Ne radi se o nekim vanjskim poteškoćama protiv kojih se treba boriti, nego o borbi sa samim sobom, o samosvladavanju i samodisciplini.

Slika šakača redovito izražava borbeni sukob s nekim protivnikom. Iz nje Pavao preuzima „udaranje šakom/šakanje” (πυκτεύω) koje se u drevnom boksu događalo isključivo u glavu protivnika, nerijetko sve do smrti, pod geslom „pobjeda ili smrt”.⁴⁸ U gađanju protivnika šakom ovaj bi izmicao glavu kako bi izbjegao udarac, tako da bi taj udarac završavao u prazno, bio bi promašaj. Pavao tvrdi da njegovo šakanje nije u prazno, da on ne udara kao nevješti šakač koji „mlati u zrak” (ὄυκ ἄέρα δέρων). Njegovo je udaranje ozbiljno, koncentrirano, precizno i svaki put pogađa cilj. Razlog tomu je što cilj njegovih udaraca nije nekakav protivnik koji bi mogao izmaknuti glavu, nego on sam, njegovo tijelo (μου τὸ σῶμα, r. 27). Usmjerenost na sebe, za razliku od pravoga šakača, izražava suprotnošću,

za zdravlje duha. Sigurno je da su te dvije čovjekove sastavnice međusobno uvjetovane i da zdrav duh neminovno uzrokuje i zdravlje tijela, a ne samo obrnuto.

⁴⁷ Više o tomu može se vidjeti kod Josef Zmijewski, *Der Stil der paulinischen 'Narrenrede'. Analyse der Sprachgestaltung in 2 Kor 11,1-12,10 als Beitrag zur Methode von Stiluntersuchungen neutestamentlicher Texte*, Köln-Bonn, 1978. Ovaj autor tumači takav govor književnom vrstom „govor luđaka” (*Narrenrede*) koja je poznata u grčkom svijetu. Radi se o pretjerivanjima kao odgovoru na pretjerivanje njegovih protivnika. Umjesto toga, u retoričkoj raščlambi tekstova radije se govori o Pavlovoj *periautologia* (περιαντολογία), o samohvali koja prihvaća izazov neumjerenosti i pretjerivanja, čime se protivnike poražava njihovim oružjem. Usp. Antonio Pitta, Il „discorso del pazzo” o periautologia immoderata? Analisi retorico-letteraria di 2 Cor 11,1-12,8, *Biblica* 87 (2006.), 493-509; Francesco Bianchini, *L'elogio di sé in Cristo. L'utilizzo della περιαντολογία nel contesto di Filippesi 3,1-4,1*, Roma, 2006.

⁴⁸ Usp. Martin Brändl, *Der Agon bei Paulus*, 227.

kontrastnom rečenicom (ἀλλά, r. 26b), iz koje je vidljivo da je on i subjekt i objekt udaranja.

Pavao „udara ispod oka” (ὕποπιάζω), u glavu, u najosjetljiviju točku ne nekog protivnika, nego svoje tijelo (μου τὸ σῶμα). U sferi tjelesnosti čovjek može pokazati komu pripada, je li gospodar samoga sebe ili netko drugi njime gospodari. Tijelo je drugi izraz za borbu sa samim sobom, za podvrgavanje sebe, za kroćenje samoga sebe. To udaranje samoga sebe u najosjetljivije točke pojašnjava kao „porobljavanje”, „zarobljavanje” (δουλαγωγῶ). Radi se o podvrgavanju samoga sebe, o kroćenju svoje povijesne egzistencije kako bi mogla biti u službi evanđelja,⁴⁹ nove egzistencije.⁵⁰ Podvrgavanje sebe, ovladavanje sobom u službi je Bogu i bližnjemu. Čovjek kao povijesna, tjelesna osoba treba častiti Boga i u tijelu (usp. 1 Kor 6,20), dopustiti Bogu da ovlada njegovom povijesnom egzistencijom (usp. 6,13.19), da i nju po rukama, nogama i radu stavi u službu sebi⁵¹ jer se jedino na taj način može ostvariti u odgovornoj slobodi, odnosno slobodno odustati od svoje slobode radi dobra svojih bližnjih (usp. 10,24.33). Ovim je Pavlov govor posve jasno uklopljen u širi kontekst rasprave o idolopoklonstvu o kojemu su ga Korinćani pisano pitali. Jedini je pravi odgovor na opasnost idolopoklonstva, radi kojega je Pavao i posegnuo za športskim slikama, samodisciplina, uzdržljivost, kroćenje sebe, odnosno raspoloživost u služenju drugima.⁵²

U namjernoj, zaključnoj rečenici odlomka Pavao konačno jasno izražava objekt svih prethodno uporabljenih namjernih rečenica, svrhu svih uporabljenih slika iz športa, tvrdeći da sve što je prethodno rekao o sebi čini radi toga „da sam ne budem isključen pošto sam drugima propovijedao” (r. 27c). Pavlov život i vjerovjesnički rad,

⁴⁹ Pavao je prethodno ustvrdio da je sebe „učinio robom” svima da ih što više stekne (πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα, 9,19). U zaključku toga odlomka, koji neposredno prethodi športskim metaforama, tvrdi: „A sve činim poradi evanđelja da bih i ja bio suzajedničar u njemu.” (9,23).

⁵⁰ Izraz „moje tijelo” ne upućuje ni na kakvu asketsku mortifikaciju tijela u prilog duha, nego označuje svekolikoga čovjeka pod vidom njegove ugroženosti dinamizmom „tjelesnosti” (sarkičnosti) ili egocentrizma, kako je vidljivo iz Rim 6,12.14, gdje se kao paralela tijelu pojavljuje osobna zamjenica „vi”.

⁵¹ Usp. Rainer Metzner, *Paulus un der Wettkampf*, 570.

⁵² Usp. Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 91-92; Hans-Josef Klauck, *Erster Korintherbrief*, Würzburg, 1984., 69; Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 278-281; Božidar Mrakovčić, Pavlovo življenje apostolske slobode kao primjer Korinćanima. Retorička analiza 1 Kor 9, u: Franjo E. Hoško (ur.), *Djelatna Crkva. Zbornik Milana Šimunovića*, Zagreb, 2008., 227-253, 250s; Anto Popović, Kršćanska vjera kao borba, 240-241.

napori i uvježbavanja koje je kao pravi trkač podnosio, kroćenje i udaranje sebe kao što boksač udara svoga suparnika, sve to usmjerenost je prema cilju koji on još nije postigao. Štoviše, izražava bojazan da se, unatoč svemu, cilj može i promašiti, da sam može biti „isključen”, odnosno „nedostojan” (ἀδόκιμος) onoga o čemu je drugima iz uvjerenja govorio, što im je naviještao i obećavao (κηρύξας). Naviještao im je javno⁵³ Krista raspetoga (usp. 1 Kor 1,23), onoga koji je uskrišen od mrtvih (usp. 15,11), i to besplatno (usp. 9,18), unatoč tomu što je i Gospodin odredio da navjestitelj može, ima pravo od evanđelja živjeti (usp. 9,14). Sve je činio poradi evanđelja da bi bio suzajedničar u njemu (usp. 9,23). Slobodno se odrekao svoje slobode radi služenja evanđelju, snazi Božjoj, na spasenje svakomu tko vjeruje (usp. Rim 1,16-17). Naviještanje ne nadomješta življenje po evanđelju. Samo naviještanje ne jamči postizanje cilja, spasenje. Sve namjerne rečenice koje je upotrijebio u širem kontekstu ovoga odlomka⁵⁴ nalaze rekapitulaciju u zadnjem retku.⁵⁵ Pavao se odrekao apostolskoga prava i kršćanske slobode, odnosno tu je slobodu stavio na raspolaganje bližnjemu i naviještanju evanđelja, potpuno se angažirao kroteći samoga sebe, očekujući da će i sam imati udjela, da ne će biti diskvalificiran od onoga koji je jedini sudac i prosuditelj njegova rada.

Kršćanski, a posebno proročki i apostolski život borba je sve do smrti,⁵⁶ nakon koje više nema mogućnosti novih pokušaja. Ustraj-

⁵³ Raymond F. Collins, *First Corinthians*, Collegville, MN, 1999., 362, smatra da Pavao rabi ovdje glagol κηρύσσω upravo da naglasi javnost naviještanja, a ne sadržaj navještaja. Za ovo potonje značenje upotrijebio bi glagol ἐναγγελλίζομαι. Ovdje se najvjerojatnije ne radi o aluziji na glasnika (κηρύξ) koji je u tijeku športskih natjecanja obznanjivao pravila, pozivao natjecatelje da pristupe natjecanju i svečano proglašavao ime pobjednika. Možda prve dvije dimenzije glasnikova angažmana odgovaraju Pavlovu vjerovjesničkom djelovanju, ali treća nipošto ne odgovara tome. Pavao, s jedne strane, ne ostaje izvan natjecanja kao glasnik, a, s druge, ne proglašava pobjednika jer je to rezervirano Božjemu sudu (usp. 1 Kor 4,4-5).

⁵⁴ Ima ih potvrdnih i niječnih: Potvrдне: *da ... steknem* (9,19.20.21.22); *da ... spasim* (9,22); *da bih bio suzajedničar u njemu* (9,23); niječne: *da ne bismo postavili kakvu zaprjeku evanđelju Kristovu* (9,12); *ne služeći se svojim pravom u evanđelju* (9,18). Usp. Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 92.

⁵⁵ Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 249.

⁵⁶ Pavao ovdje potvrđuje Epiktetov (Diss. I 24,1) slogan: Poteškoće pokazuju čovjeka (αἱ περιστάσεις εἰσὶν αἱ τοὺς ἄνδρας δεικνύουσαι). Stoicizam, kojemu je u kasnoj fazi pripadao Epiktet, vrlo je važno duhovno strujanje Rimskoga Carstva u Pavlovo vrijeme. S posebnim poimanjem kozmosa i čovjeka, najvažniji je zbog svoje etike. Ta etika promiče uzoran moralan život, traži svladavanje i askezu u postizanju unutarnje slobode i neovisnosti. Odbacuje požudu, razvratnost, rop-ski duh, podlost i razna moralna zastranjenja. Glavni joj je ideal krepostan život

nost do kraja, maksimalna zauzetost i usmjerenost cilju još uvijek ne znači i stizanje do cilja. Poruka evanđelja ne obvezuje samo slušatelje nego prije svih drugih i navjestitelje.

Premda sav kršćanski život promatra iz perspektive cilja, Pavao se koncentrira na sadašnjost trčanja koje nikada nije sigurno u postizanje cilja. Uvijek postoji mogućnost isključenja iz stvarnosti spasenja zbog manjka napora, discipline, suzdržljivosti, nekoncentriranosti, diskvalificiranja, a to bi bilo puno kobnije nego kod športskih natjecanja. Tamo se i izgubljena trka može popraviti novom, a u kršćanskoj zauzetosti nepostizanje cilja ne može se popraviti. Dolazak na cilj prosuđuje sam Bog, i to kriterijem života obilježena zauzetošću za drugoga i kroćenjem samoga sebe, što i jest odgovorna sloboda. Pavao vruće želi da ne bude prosuđen nevrijednim, unatoč tomu što je navijestao evanđelje. Spasenje jest i u Pavlovoj misli uvijek ostaje milosni Božji dar, ali se oko njega treba i truditi u svijesti da ono što Bog nudi može biti osobnim ponašanjem i promašeno.

2. ODLOMAK NAJRANIJE UPORABE ŠPORTSKE METAFORIKE – 1 SOL 2, 1S. 19

U ovoj poslanici Pavao vjerojatno poseže za športskom metaforikom kada rabi sintagmu ἐν πολλῶ ἀγῶνι (2,2), a još vjerojatnije kada rabi sintagmu στέφανος καυχήσεως (2,19). Oba teksta spadaju u prvi dio Poslanice (1,2 - 3,13), gdje se radi o prošlom Pavlovom, Silvanovom i Timotejevom djelovanju u Solunu.

Počeci djelovanja u Solunu, u(do)lazak (εἴσοδος, 2,1; usp. 1,9) Solunjanima, premda spojen s poteškoćama i mukama, nije bio uzaludan (οὐ κενὴ γέγονεν, 2,1). Uzaludnost o kojoj govori pojmom κενή u kontekstu imenice εἴσοδος kojom je izrazio svoje stupanje na tlo grada Soluna⁵⁷ ulazi u područje športske metaforike, posebno trkačke. Iz Fil 2,16 (εἰς κενὸν ἔδραμον, εἰς κενὸν ἐκοπίασα) i Gal 2,2 (εἰς κενὸν τέχῃ) očito je da svoje apostolske napore (ἐκοπίασα)⁵⁸

i bratstvo svih ljudi. Stoicizam formira aristokraciju jakih duhova koja se znade suprotstavljati svakom apsolutizmu i tiranijskoj vladavini.

⁵⁷ Sam po sebi pojam εἴσοδος ne ulazi u športski rječnik, premda ga nalazimo kod Pindara koji govori o Posejdonu kao „Gospodaru nastupa kola” u konjičkim natjecanjima. Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 220-221.

⁵⁸ Ovaj glagol prvenstveno označava napor fizičkoga rada, ali ga Pavao često rabi kao *terminus technicus* za muke vjerovjesničkoga rada (usp. 1 Kor 4,12; 15,10; 16,16; Gal 4,11; Rim 16,6.12; 1 Sol 5,12). Glagol sam po sebi ne ulazi u športsku metaforiku, jer se za športske napore redovito koristi glagol πορεύειν ili imenica

vidi kao trčanje trkača (ἔδραμον, τρέχω) koje može rezultirati uspjehom ili neuspjehom.⁵⁹ Njegov rad u Solunu, njegov dolazak i trčanje, a oba su dinamička glagola gibanja usmjerena prema nekom cilju, nije bio bezuspješan. Ono što u Fil i Gal izražava prijedlogom εἰς prije pridjeva κενόν, ovdje je sadržano u imenici εἴσοδος, kojom, osim što izražava početke svoga djelovanja u Solunu, na čemu inzistira, uključno izražava i sav svoj vjerovjesnički trud u Solunu.

Pavao je naviještao Solunjanima evanđelje Božje uz tešku/veliku/mnogu borbu. Ovakav govor naslanja se na ono što je doživio u Filipima, ali ništa drukčije i lakše nije bilo ni u Solunu.⁶⁰ I ovdje je imao protivnike s kojima se trebalo boriti/natjecati i pobijediti ih (usp. Dj 17,1-15). Na prvi mah motiv borbe može podsjećati i upućivati na vojnički pojam⁶¹ jer se trebao izboriti protiv židovskih navjestitelja koji su mu bili suparnici i protivnici, ali u povezanosti s glagolom παρρησιάζομαι i s prethodnim govorom o svom naporu i znoju (2,9), odnosno o svom fizičkom radu da ne bi pao na teret Solunjanima, ova borba upućuje nas na podneseni napor, a time više na športsku nego vojničku metaforiku, kao i u 1 Kor. Borba je ovdje pojam za tegobe i patnje koje je pretrpio kao unutarnju muku, strah i sumnje prije nastupa u Solunu, ali i za muke i napor apostolskoga rada u samom Solunu.⁶² Pavao je u Solunu djelovao zauzeto i hrabro, kao trkač u trkalištu koji ima pred sobom cilj. Nije bio uvjeren u dobre rezultate, u uspjeh, ali naporom i upornošću, svojim osobnim primjerom rada i navještaja dosegao je uspjeh: Solu-

πόνος. Ipak u povezanost s izričajem εἰς κενόν koji izražava uzaludnost nekog posla (usp. Iz 49,4) i s glagolom τρέχω, premda glagoli κοπιᾶω i τρέχω potječu iz dva različita metaforička svijeta, on ulazi u športsku metaforiku, označujući vjerovjesnički rad kao trčanje usmjereno određenom cilju. Zanimljivo je da Pavao svrhovitost svoga posla, ovdje i drugdje, veže uz ponašanje onih koje je pridobio za vjeru. Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 304-313.

⁵⁹ I u 1 Kor 9,26 vidjeli smo izraženu Pavlovu bojazan od besciljnosti trčanja (ὡς οὐκ ἀδήλως).

⁶⁰ Sada se vidi sva važnost početnoga pojma εἴσοδος nakon kojega je λαλήσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ određeno sintagmom ἐν πολλῶν ἀγῶνι. Radi se očito o navještaju u Solunu, a ne samo o zlostavljanjima u Filipima. Usp. Dj 16,22 i 2 Kor 11,25.

⁶¹ Vojna i športska metaforika jako su bliske. Za ratove koji su se vodili prsa u prsa, koji iziskuju veliku fizičku snagu – ne za suvremene, tehničke i sofisticirane ratove – bio je pogodan muškarac sa svojom snagom. Muškarci koji su se dokazali na bojnopolju, koji su kao vojnici iskazali herojska djela, postaju objektom divljenja. O njima se pjevaju pjesme. A kada nema rata, onda su tu športska natjecanja, čiji je smisao isti: sublimacija i kompenzacija tipično muške agresivnosti. Vojnicima i športašima prave se slavoluci i spomenici.

⁶² Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 231-233.

njani su prihvatili navještaj. Njegovo prošlo djelovanje polučilo je sadašnje rezultate.⁶³

Športskom slikom Pavao izražava svoj vjerovjesnički etos. Unatoč nevoljama koje je pretrpio u Filipima, neustrašivo je naviještao evanđelje i u Solunu. Ta mu neustrašivost služi da istakne kvalitetu događaja evanđelje. Navjestitelji su dostojni riječi Božje koju su naviještali. Vjerodostojnost evanđelja zavisi o etičkom dostojanstvu navjestitelja. Za njih ne vrijedi augustovsko načelo „mir i sigurnost”, nego budnost, rad i ozbiljnost života.

Drugo mjesto iz iste Poslanice na kojem je Pavao vjerojatno posegnuo za športskom metaforikom nalazimo u odlomku 2,19-20. Više je puta htio ponovno posjetiti Solunjane da bi ih učvrstio u vjeri, ali mu to nije uspjelo zbog niza razloga koje opisuje kao zaprjeke Sotone (usp. 2,17-18).⁶⁴ U tom kontekstu, služeći se retoričkim pitanjem, Pavao usmjerava pogled prema budućnosti, prema parusiji i okončanju Božjega spasiteljskog djela u Kristu, pitajući se o svojoj nagradi o kojoj govori pojmovljem nade i radosti, ali i sintagmom *στέφανος καυχήσεως* (2,19). Kao i ostali koje je pridobio za evanđelje, i Solunjani (*ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς*, 2,19b) će biti, zbog čega govori o nadi, njegova radost i nagrada, a zapravo već to jesu: oni su već sada njegova radost i proslava (2,20a).

Govor o nagradi kao radosti koju dvaput spominje⁶⁵ preciziran je sintagmom *στέφανος καυχήσεως* (r. 19), a onda se na kraju u odgovoru zajedno s radošću umjesto spomenute sintagme pojavljuje pojam *δόξα* (r. 20). Ovakav sklop pojmova, čini se, odaje športsku pozadinu Pavlova govora. Radost je uglavnom Pavlov pojam za eshatološku nagradu, što znači da je prvotni kriterij uspješnosti njegova vjerovjesničkog djelovanja eshatološka perspektiva. Međutim eshatološka nagrada koju očekuje, kojoj se nada,⁶⁶ koja će biti njegova radost i proslava označena je sintagmom „vijenac proslave”, što je tipično športski pojam postignute pobjede.⁶⁷ Pojam *στέφανος* ozna-

⁶³ Zato rabi glagol *γέγονεν* u perfektu, čime izražava da prošli napor ima svoje sadanje rezultate, uspjehe.

⁶⁴ Kad govori o sotonskim zaprjekama, Pavao uglavnom misli na svoje protivnike, ali nije isključena ni neka njegova bolest koja ga je sprječavala u vjerovjesničkom djelovanju.

⁶⁵ Pojam *χάρα* nalazi se na početku u retoričkom pitanju (r. 19) i u zaključnom odgovoru (r. 20).

⁶⁶ Moglo bi se reći da je upravo zato prije „radosti” i „vijenca proslave” progovorio i o nadi (*ἐλπίς*, r. 19), i to na prvomu mjestu.

⁶⁷ I u drugim pisamskim tekstovima, kako Staroga (usp. Izr 1,9; 4,9; 12,4; 14,24; Sir 1,18; 25,6; Ps 8,6; Iz 62,3), tako i Novoga zavjeta (usp. Otk 2,10; 3,11;

čen genitivom *καυχήσεως* može se protumačiti kao tipični semitizam u Septuagintinu izričaju (usp. Ez 16,20; Izr 17,6). U Fil 4,1 Pavao rabi pojam *καύχημα* zajedno s pojmom *χάρα*, što znači da se tražena radost i vijenac proslave odnose na istu eshatološku stvarnost. Ovdje, međutim, radost, odnosno krunu svoga djelovanja Pavao veže uz stanje u zajednicama koje je osnovao. Solunjani su po svom izboru od Boga već Pavlova kruna i kao takvi su залог njegove proslave o Kristovoj parusiji.

Solunjani su dobro započeli vjernički život, ali početak nije ujedno i kraj. Trebaju poput Pavla koji svoj život i djelovanje uspoređuje sa športskim naporima i trudom, unatoč svim protivljenjima, izdržati do kraja jer jedino tako bit će mu radost, slava, vijenac i kruna ponosa o parusiji Krista Gospodina. Kao što se Pavao u pronosjenju evanđelja ponaša kao nepobjedivi športšaš,⁶⁸ zbog čega je i mogao nakon neuspjeha u Filipima doći i u Solun, tako i od svoje zajednice očekuje športsko promišljanje i ponašanje u kršćanskom životu u čemu ga do trenutka u kojemu im piše Solunjani nisu iznevjerili.

3. ŠPORTSKA METAFORIKA U PISMU IZ SUŽANJSTVA FIL 1,27-30; 2,16; 4,1.3

Poslanica Filipljanima vrlo je vjerojatno složena od više pisama upućenih zajednici-prvijencu Pavlova djelovanja u Europi, s kojom je ostao uvijek jako dobro povezan. U Fil 3,2 susrećemo nagli prijelaz s dotadašnjih radosnih tonova Poslanice na optužbe, na borbeno i oštro pismo upozorenja protiv judaizanaata, u kojemu više uopće ne spominje, kao u prethodnom dijelu, svoje utamničenje. Zbog takvog stanja mnogi autori dijele Poslanicu na barem dva različita Pisma: pismo utamničenja (1,1 – 3,1a + 4,2-7.21-23) i borbeno pismo (3,1b – 4,1.8-9). Ostatak Poslanice (4,10-20), gdje je sadržana Pavlova zahvala Filipljanima za novčanu pomoć koju su mu uputili, govori u prilog tomu da je postojalo i treće pismo koje je Pavao uputio

Jak 1,12; 1 Pt 5,4) pojavljuje se pojam vijenac/kruna kao oznaka za nagradu konačnog zajedništva s Bogom, odnosno vječnoga života. U apokaliptičkim spisima vijenac/kruna ulazi u inventar Božje konačne, eshatološke nagrade za pravedan život.

⁶⁸ Takvog športšaša opisuje Epiktet sljedećim riječima: „Ako mu čast ususret bljeska, ako mu se sramota dogodi, ako mu se riječi pohvale smiješe, ako mu smrt prijeti, kako se on u tomu ponaša? ... Ništa sličnoga ne će ga izbaciti sa staze. Nekoga takvog ja nazivam nepobjedivim atletom.” Diss. I 18,23s.

Solunjanima.⁶⁹ Prema tomu, tekstovi u naslovu pripadaju Pavlovu pismu iz tamnice koje je najvjerojatnije napisao u Efezu.

Nakon što ih je izvijestio o svom stanju utamničenika i želji da opet dođe k njima (1,12-26), Pavao prelazi na poticaje upućene Filipljanima na život dostojan evanđelja (1,27-30). Potiče ih na jednodušnost (ὅτι στήκετε ἐν ἐνὶ πνεύματι, r. 27e) i na jednodušnu zajedničku borbu za vjeru u evanđelje (μὴ ψυχῆ συναθροῦντες τῆ πίστει τοῦ εὐαγγελίου, r. 27f). Borba na koju ih poziva u nastavku je protumačena kao „imanje iste borbe koju ste vidjeli na meni i sada o meni čujete” (τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἷον εἶδετε ἐν ἐμοὶ καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί, r. 30). Očito je dakle da se ovdje radi više o borbenom nego o športskom rječniku, premda pojmovi συναθροῦντες i ἀγῶνα mogu upućivati i u tom smjeru.⁷⁰

Jednodušna borba za vjeru u evanđelje na koju Pavao poziva Filipljane ipak nije nikakva ratnička borba za vjeru protiv njezinih neprijatelja,⁷¹ premda se radi o borbi s onima koji su imenovani kao ratni protivnici (ἀντικειμένων, r. 28a),⁷² a ne športski suparnici. Naime, u povezanosti s pozivom na jednodušnost i zajedničku borbu koja nosi sa sobom patnju (ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, r. 29c), Pavao može ovakvim govorom ciljati na svoje stanje uznika u Efezu. O tom stanju govori pojmom ἀγῶν, koji je ovdje vrlo blizak agonijskoj patnji, dakle onoj koja obilježava kraj, cilj. U takvoj povezanosti i borba Filipljana o kojoj govori može se povezati s borbama u športskim natjecanjima. Filipljani se trebaju jednodušno i zajednički boriti za vjeru u evanđelje kao Pavao (οἷον εἶδετε ἐν ἐμοὶ καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί, r. 30), koji i svoje uzništvo vidi kao doprinos cilju: širenju evanđelja. Patnja o kojoj govori nema ovdje pozitivnu vrijednost kao u teologiji mučeništva koju Pavao nikada i nigdje ne razvija, nego je vezana za širenje evanđelja, što zahtijeva napor sve do smrti, do cilja. Ni borba na koju poziva naslovnike Poslanice

⁶⁹ Usp. Raymond Brown, *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 2008., 491-492; Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 293-298; Giuseppe Barbaglio, *La teologia di Paolo*, 319-322.

⁷⁰ Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 298-304.

⁷¹ Kao ratničku borbu protiv neprijatelja tumači je Edgar M. Krentz, *Military Language and Metaphors in Philippians*, u: Bradley H. McLean (izd.), *Origins and Method. Towards a New Understanding of Judaism and Christianity. Essays in Honour of John C. Hurd*, Sheffield, 1993., 105-127.

⁷² Izričajem τῶν ἀντικειμένων Septuaginta redovito izražava ratne neprijatelje (usp. Izl 23,22; 2 Sam 8,10; Est 8,11; 9,2; 1 Mak 14,7; 2 Mak 10,26 (u ovom zadnjem tekstu izričaj stoji u sinonimnom paralelizmu s izričajem τοῖς ἐχθροῖς). Isto vrijedi i za Novi zavjet (usp. 1 Kor 16,9; Lk 13,17; 21,15).

nije toliko određena neprijateljem koliko evanđeljem, svjedočenjem za njega i širenjem njegovog utjecaja. Prihvatanje kršćanstva traži i određenu cijenu od Filipljana. Pavao se ne slaže s općim uvjerenjem poganskoga svijeta za koji je nepojmljivo da čovjek može i treba patiti za Boga.⁷³ Budući da se ovdje radi o pismu iz uzništva, u kojemu Pavlovi protivnici u Filipima još nisu na obzoru kao što će biti u borbenom pismu, borbeni rječnik koji Pavao ovdje rabi više bi odgovarao športskom rječniku ustrajnosti i podnošenju napora sve do cilja nego ratničkom vojnom rječniku.

Ustrajnost i podnošenje napora u dostojnom življenju evanđelja Pavao precizira u Fil 2,14-16, služeći se starozavjetnim primjerom Izraelaca koji su u nestrpljivosti „mrljali” (χωρίς γογγυσμῶν, 2,14) protiv Boga na putu u Obećanu zemlju. Njihova nestrpljivost prerasla je i u pobunu od koje Pavao želi zaštititi Filipljane na putu do obećanog cilja. U tom kontekstu, njihovo ustrajno i dobro ponašanje Pavao povezuje sa svojom slavom u Dan Kristov, kada će moći potvrditi uspješnost ili uzaludnost (εἰς κενόν)⁷⁴ svoje apostolske trke i muke. Uspješnost ili uzaludnost svoga rada izražava, osim uobičajenim pojmom za fizičke napore (κοπιάω), i glagolom iz trkačkih natjecanja (ἔδραμον, 2,16). Športskom metaforikom sve svoje apostolske napore stavlja u perspektivu ciljne zauzetosti. Tek na cilju on će znati jesu li njegovo trčanje i apostolski rad bili uzaludni. Ako Filipljani ne ostanu ustrajni do cilja, onda su i njegovo trčanje i svi apostolski napori bili uzaludni. Njegov uspjeh u potpunosti je vezan uz uspješnost onih koje je priveo vjeri i uputio u hodanje prema obećanom cilju. I ovdje rabi športsku metaforiku za izricanje ciljnog djelovanja.

Važnost ustrajnosti u podnošenju napora i patnji za evanđelje sve do kraja (οὕτως στήκετε ἐν κυρίῳ, 4,1; usp. 1,27e) Pavao još jednom stavlja pred Filipljane, koji su mu inače vrlo dragi, koji su mu „braća ljubljena i željkovana” (ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι), športskim slikama. Oni su mu i „radost i vijenac” (χαρὰ καὶ στέφανός μου, 4,1) već sada. Prelazeći na završetak pisma iz uzništva u 4,2-7, Pavao naznačuje kao već ostvareno ono što očekuje tek za kraj (Fil 2,16; 3,12-16; usp. 1 Sol 2,19; 1 Kor 9,24-27).

⁷³ Usp. Nikolaus Walter, *Die Philipper und das Leiden. Aus den Anfängen einer leidenschaftlichen Gemeinde*, u: Rudolf Schnackenburg i dr. (ur.), *Die Kirche des Anfangs*. Festschrift für Heinz Schürmann, Leipzig, 1977., 417-434.

⁷⁴ Za teološku i športsku ukorijenjenost ovoga izričaja vidi Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 309-312.

Govorom o vijencu/kruni, što sigurno pripada športskoj metaforici, Pavao o onomu što očekuje tek za kraj govori kao o već postignutom. Vidjeli smo da je 1 Kor razlikovao raspadljivi od neraspadljivog vijenca, čime je očito mislio na konačnu eshatološku nagradu za svoj vjerovjesnički rad. Ovdje govori već o nekom postignuću te nagrade, vežući je uz dobro ponašanje Filijpljana. Drugim riječima, njegova konačnica ovisi o sadašnjem radu i zalaganju. Sadašnji uspjeh u zajednicama jamstvo je njegove konačne slave pred Bogom (usp. 2, 16), njegove radosti i vijenca (usp. 4, 1). On je već izvojevao određenu pobjedu privođenjem Filijpljana vjeri, zbog čega su oni već sadašnji vijenac njegova rada, ali njegova će pobjeda biti i konačna tek ako ustraju do kraja na putu evanđelja koje su primili.⁷⁵ Zato svoju nagradu, svoju eshatološku proslavu kod Boga,⁷⁶ svoju radost i vijenac veže uz imperativni zahtjev da ostanu u Gospodinu do kraja (οὕτως στήκετε ἐν κυρίῳ).

Zajedništvo i jednodušnost u borbi za evanđelje sve do kraja, što je tražio od svih Filijpljana (1,27), pri kraju pisma iz uzništva Pavao prenosi na pojedinca, Siziga (4,3),⁷⁷ dajući mu kao primjere druge suborce, kao što su dvije žene, Evodija i Sintiha, te Klement. Klementa i ostale spominje kao svoje suradnike (συνεργῶν μου), a Evodiju i Sintihu kao svoje suborce (συνήθλησάν μου). Njihova ime na stoje u knjizi života.

Pavao tematizira ovdje suradnju u služanju evanđelju.⁷⁸ Tu suradnju u slučaju Evodije i Sintihe označava kao sudjelovanje u trci (συναθλέω), čime više misli na njihovo aktivno i samostalno zauzimanje u širenju evanđelja nego samo na uključenosti ili sudjelovanja u onomu što Pavao radi (συνεργέω). Usmjerenost takve samostalne suradnje prema eshatonu, što je jasno izrečeno na završetku retka tvrdnjom da su imena suradnika upisana u knjizi živo-

⁷⁵ O važnosti i tumačenju ovoga teksta može se vidjeti kod: Salvatore Leonarda, „*Mia gioia e mia corona*” (Fil 4,1): *ricerca biblico-teologica. La gioia nelle lettere di S. Paolo*, Palermo, 1988.

⁷⁶ I pojam χάρα i pojam στέφανος imaju kod Pavla uvijek eshatološki naboj. Usp. William G. Morrice, Gioia, u: Romano Penna (ur.), *Dizionario di Paolo*, 761-763; Ruth M. Fuller, Ricompensa, u: *Isto*, 1331-1333.

⁷⁷ Premda ima autora koji smatraju da se ovdje ne radi o osobnom imenu (tako, Gordon D. Fee, *Paul's letter to the Philippians*, Grand Rapids, 1995., 393, bilješka 44), dobar broj se opredjeljuje za osobno ime. Usp. Joachim Gnlika, *Der Philipperbrief*, Freiburg i. Br., 1968., 166s; Ulrich B. Müller, *Der Brief des Paulus an die Philipper*, Leipzig, 1993., 193.

⁷⁸ Četiri puta u ovomu retku rabi prefiks συν- (σύζυγε, συλλαμβάνου, συνήθλησαν, συνεργῶν).

ta, pokazuje da ovakav govor u pozadini ima više športski nego vojni rječnik.⁷⁹ Naime, Pavlov športski rječnik uvijek je ciljno određen. Izdržati i ustrajati do cilja, zapravo pobijediti u utrci, glavna je briga svakoga športaša. I ratnik ima za cilj pobjedu, ali porazom neprijatelja. Pavao u Fil niti jednom ne spominje ničiji poraz, nego samo napredovanje i ustrajnost do pobjede, do zadobivanja vijenca slave. Šport mu je, čini se, glavna pozadina promišljanja u zauzetosti za napredovanje i uspjeh evanđeoske poruke.⁸⁰

Uporaba športske metaforike u Filipljanima ima svoju pozadinu, kako u stanju naslovnika Poslanice, tako i u stanju u kojemu se nalazi sam Pavao. Naslovnici žive u grčkom gradu koji je pretvoren u rimsku vojnu koloniju, gdje većinsko stanovništvo čine isluženi rimski vojnici. Njima je borbeni, ratnički rječnik jako blizak, ali ni športska natjecanja, kako potvrđuje arheologija, nisu im bila strana. Budući da je Pavlov navještaj u Filipima prihvaćen uglavnom od onih koji nisu bili vojnici, športska metaforika, koja je ovdje doista bliska vojnoj,⁸¹ dobro dolazi Pavlu za izricanje napredovanja i rasta evanđeoske poruke. Što se tiče samoga Pavla, on se, kad piše ovo pismo, najvjerojatnije nalazi u Efezu, glavnom gradu rimske pokrajine Azije. Tu postoje različiti gimnaziji, terme, Palestra, stadioni i športska natjecanja. Pavao ih je poznao i poslužio se športskom metaforikom kao vrlo prikladnom slikom svoga rada i napora oko širenja evanđelja. Sve športske slike koje rabi određene su uglavnom naporom koji je usmjeren prema cilju. Cilj mu je eshatološki pa ga ni eventualno okončanje uzništva smrću ne može udaljiti od

⁷⁹ Kada govori o Epafroditu kojega naziva svojim „bratom“ (ἀδελφόν) i „suradnikom“ (συνεργόν), označuje ga i kao „suborca“ (συστρατιώτην, 2,25), iz čega se vidi da za suradnju u borbi u čijoj je pozadini vojnički rječnik rabi posve drugu imenicu.

⁸⁰ O tom uspjehu koji u sebi uvijek ima eshatološku konotaciju različito govori u raznim dijelovima spisa. Tako, već u početnoj zahvali gdje zahvaljuje Bogu za zajedništvo i sudjelovanje Filipljana u navještaju evanđelja izražava svoje uvjerenje da će „Onaj koji otpoče u vama dobro djelo, dovršiti ga do dana Krista Isusa“ (ἐπιτελέσει ἄχρι ἡμέρας Χριστοῦ Ἰησοῦ 1,6). U zaključku zahvale moli ih da njihova ljubav sve više i više raste u spoznanju i potpunu pronicanju da mognu prosuditi što je najbolje da bi bili čisti i besprijekorni za Dan Kristov... po Isusu Kristu na slavu i hvalu Božju (usp. 1,9-11). Ista usmjerenost prema kraju karakteristična je i za odlomak 3,11-21: „ne bih li kako prispio k uskrснуću od mrtvih“ (r. 11); „Što je za mnom, zaboravljam, za onim što je preda mnom, prežem, k cilju hitim, k nagradi višnjeg poziva Božjeg u Kristu Isusu“ (rr. 13b-14); „Naša je pak domovina na nebesima, odakle iščekujemo Spasitelja, Gospodina našega...“ (rr. 20-21). U 2,16 takvo stremljenje jasno izražava športskim rječnikom, tražeći od Filipljana da drže riječ Života „meni na ponos za Dan Kristov, što nisam zaludu trčao niti se zaludu trudio“.

⁸¹ Vidi, Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 35-70.

cilja. Sve patnje i napore koje podnosi i koje traži i od Filipljana nisu ništa drugo nego napori koje podnosi svaki športaš da postigne svoj cilj – pobjedu u natjecanjima. Ta pobjeda nije uvjetovana ničijim pogubljenjem ili zarobljavanjem drugih, čemu bi više poslužila vojna metaforika, nego samo borbenošću za svoju stvar, zauzetošću za dolazak do cilja, čemu bolje služi športska metaforika.

4. ŠPORTSKA METAFORIKA U GAL 2,2; 5,7

Poslanica Galaćanima nastala je kao odgovor na pojavak kršćanskih vjerovjesnika židovskoga podrijetla u Crkvama Galacije i njihova pokušaja da odvrate vjernike od evanđelja koje su prihvatili na temelju Pavlova navještaja. Pavao je piše nakon što je napustio uzništvo u Efezu, želeći odvratiti vjernike od namjeravanoga otpada od istinskoga evanđelja. Nije ga primio od ljudi, nego Božjom objavom koja ni u čemu nije zavisila o jeruzalemskoj Crkvi, ali je od nje potvrđena na Jeruzalemskom saboru.⁸² Predočujući Galaćanima tu potvrdu, Pavao im pripovijeda o svom dolasku u Jeruzalem zajedno s Barnabom i Titom, gdje je uglednijima (τοις δοκοῦσιν) izložio evanđelje koje je propovijedaao poganima, izražavajući svoju bojazan⁸³ „da ne bih možda trčao ili da nisam trčao uzalud” (μή πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον, 2,2). Boji se uzaludnosti svoga prethodnog (ἔδραμον), ali i budućega (τρέχω)⁸⁴ rada. Ovdje on svoju prošlost, ali i budućnost mjeri Jeruzalemskim saborom: prije Sabora bojavao se razdiobe kršćanstva na dva dijela, a i poslije Sabora, unatoč njegovim pozitivnim zaključcima, boji se da ih vjerovjesnici iz židovskog

⁸² Usp. R. Alan Cole, *Poslanica Galaćanima. Komentar Pavlove poslanice Galaćanima*, Daruvar, 1997., 22-23; Albin Škrinjar, *Pavlove poslanice (corpus paulinum). Uvod u Pavlove poslanice. Izabrana egzegetska pitanja*, (ciklostilom), Zagreb, 1971., 21; Joseph A. Fitzmayer, The letter to the Galatians, u: Raymond E. Brown i dr. (ur.) *The New Jerome Biblical Commentary*, New Jersey, 1997., 781; Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 329-331; G. Walter Hansen, Galati, Lettera ai, u: Romano Penna (ur.), *Dizionario di Paolo*, 662-667.

⁸³ Sintagma μή πως nije finalna rečenica jer određuje i glagol u indikativu (ἔδραμον), a bila bi kad bi se radilo o nekom hipotetičkom pitanju, što ovdje nije slučaj. Ne radi se ni o indirektnom/retoričkom upitu kojim se očekuje negativan odgovor. Njome se izražava osjećaj zabrinutosti (usp. Gal 4,11; 1 Sol 3,5). Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 331-333.

⁸⁴ Glagol τρέχω oblikom može biti indikativ, ali i konjunktiv prezenta. U ovom drugom slučaju, koji je vjerojatniji, radi se o futurskom značenju glagola. Usp. Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 101; Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 331, bilješka 14.

kršćanstva ne ponište. To bi sav njegov vjerovjesnički trud učinilo uzaludnim.⁸⁵

Bojazan pred uzaludnošću vjerovjesničkoga rada već smo susreli u Fil 2,16. Izražena je istom sintagmom (εἰς κενόν), premda je tu glagol „trčati” (ἔδραμον) izričito protumačen trudom i mukom (ἐκοπίασα) vjerovjesničkoga rada. U Gal Pavao rabi samo glagol „trčati”, ali je očito da misli na isto (usp. Gal 4,11).⁸⁶

Pavlov vjerovjesnički rad, njegovo dosadašnje trčanje bilo bi uzaludno kad bi Galaćani popustili pred pritiscima drugih, njemu suprotstavljenih vjerovjesnika. Uzaludnost se ne odnosi toliko na Pavla koliko na uspjeh njegova rada, na istinu evanđelja koja je promijenila stanje Galaćana.⁸⁷ Prihvatanjem razlikovne crte između kršćana iz poganstva i onih iz židovstva bila bi dokinuta istina evanđelja, a time obezvrijeđen i Pavlov trud vjerovjesnika poganima (usp. 1,16). On ne kani odustati od svoga načina rada i u budućnosti, a njegova uzaludnost ne zavisi o njemu, nego o Galaćanima. Ako Galaćani ustraju na putu koji im je navijestio, ako se budu ponašali kao i on, kao dobri trkači koji ne odustaju od trke prije cilja, uspjeh, onaj definitivni, eshatološki, sigurno ne će izostati. Bez postizanja cilja i Pavao, i Galaćani, a i samo evanđelje bivaju, čini se, uzaludni.

U Gal 5,7 Pavao hvali prethodno ponašanje Galaćana,⁸⁸ njihovo dobro trčanje (ἔτρεχετε καλῶς), njihovo slaganje s njegovim evanđeljem, a čudi se što su dopustili da ih netko spriječi u pokoravanju istini. U pitanju je uspjeh slobode (usp. 5,1) koju im je Krist darovao (usp. 1,4; 2,20; 3,13; 4,4).⁸⁹ Do sada su se trajno (imperpekt!) dobro ponašali. Trčanje, odnosno vjerničko ponašanje ima svoja pravila. Ne poštujući ih, trkač je mogao biti diskvalificiran, isključen iz trke, dakle onemogućen da dođe do cilja. Diskvalifikacija nastupa zbog su-trkača, i to tako da se neki trkač izbacilo s prave staze⁹⁰ ili da ga se splete, omete u trčanju. Radi se o trci na duge (δόλιχος), a ne na

⁸⁵ Govor o uzaludnosti sintagmom εἰς κενόν zajedno s glagolom τρέχω mogao je pronaći u LXX, u Drugoj pjesmi o Sluzi Jahvinu (Iz 49,4), ali i u Job 2,9;20,18; 39,16.

⁸⁶ I ovdje se Pavao o svom radu izražava glagolom κοπίαω: μὴ πως κεκοπίακα.

⁸⁷ Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 334. Galaćani su u opasnosti da Pavlovo evanđelje počnu smatrati manje vrijednim, da u njemu vide obično ljudsko mišljenje.

⁸⁸ Redak se nalazi u kontekstu odlomka o slobodi koju je Krist darovao vjernicima (5,[1]2-12), i to pod vidom učinaka slobode, a ne čina oslobođenja.

⁸⁹ Prisjetimo se da je i u 1 Kor upotrijebio športsku metaforiku u kontekstu iste problematike: pravilne uporabe slobode.

⁹⁰ Zato je upotrijebio glagol ἐγκόπτω (spriječiti, ometati, zadržavati, izbaciti) u aoristu: ἐνέκοψεν.

kratke staze,⁹¹ što dobro odgovara situaciji kršćana u Galaciji. Oni su određeni cilj već postigli, ali ne i konačni. Postignuće konačnog cilja, posebno u trčanju na duge staze, ne ovisi toliko o brzini koliko o ustrajnosti trčanja. Ustrajnost ovisi o sigurnosti u sebe i u ispravnost svoje staze. Neki su iz galatske zajednice već ispali sa staze pod utjecajem onih koji su zajedno s njima bili na istoj stazi, dakle kršćana, onih koji su se dali zavesti na drugačije putove od onih koje ima je Pavao pokazao.⁹² Galaćani su na putu ispadanja sa staze i u tomu smislu na putu su nazadovanja. Ako je tako, Pavao ih potiče na ustrajnost i ostanak na započetom putu. Takvu ulogu poticatelja imali su, prema Senekininim tekstovima, *hortatores*,⁹³ oni koji su poticali i bodrili trkače na ustrajnost u započetoj utrci. Pavao bi, ostajući u športskom rječniku, imao u odnosu na Galaćane upravo ulogu koju imaju *hortatores*. Želi ih potaknuti da unatoč preprekama i zamkama kojima su izloženi nastave trku, imajući cilj uvijek pred očima.

U oba slučaja u kojima Pavao poseže za športskom metaforikom u Gal, radi se o vrlo prikladnim slikama za stanje u Crkvama Galacije, za njihov odnos prema Pavlu i onima koji se suprotstavljaju njegovoj inačici evanđelja kao jedino ispravnoj. U Gal 2,2 Pavao svoj rad mjeri uspjehom napredovanja u vjeri Galaćana, a u Gal 5,7 želi ih zadržati na započetom putu koji još nije postigao svoj konačni cilj. Trčanje je izloženo zaprjekama i smetnjama skretanja sa staze, diskvalificiranja ili zaustavljanja u trci. Pavlova neovisnost o jeruzalemskoj zajednici u pogledu naviještanja uzor je Galaćanima da ne skrenu u ovisnost o kršćanskim vjerovjesnicima, ali pretjerano navezanima na židovstvo. Istina evanđelja koje im je on navijestio ne dopušta nikakvo skretanje, blokiranje i odustajanje od nje kao cilja koji stoji jednako pred Pavlom i Galaćanima.

⁹¹ Jedino u trkama na duge staze svi se trkači mogu naći u istoj stazi i pri tomu ometati jedan drugoga u trčanju. U trkama na kratke staze to se ne može dogoditi jer svatko trči svojom, unaprijed određenom stazom. Usp. Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 136s.

⁹² Pavao se čudi njihovom zaokretu s puta koji im je pokazao (usp. 1,6). Samo što se nisu dali obrezati (usp. 5,2), a već su prihvatili židovski religiozni kalendar slavljenja danā (subote), mjeseci, godišnjih doba i godina (usp. 4,10). Mogući su različiti razlozi zbog kojih se to dogodilo: 1. gubitak početnog zanosa i obezglavljenosti bez Zakona, oslanjanjem samo na vjeru; 2. prihvaćanje židovstva kao *religio licita* zbog političkih razloga; 3. usvajanje židovskih religioznih tradicija kako bi baštinili Abrahamov blagoslov i usavršili svoju pripadnost kršćanstvu. Usp. Giuseppe Barbaglio, *La teologia di Paolo*, 406.

⁹³ Usp. Ep. 109,6.

Koliko god Pavao i ovdje rabi športske slike kao metafore za napor kršćanskoga života, one su više izraz ustrajnosti na započetom putu do cilja. Nitko, nikada i nikako, pod bilo čijim utjecajem, ne smije odustati niti biti izbačen, diskvalificiran s puta prema cilju. Uvijek ima i bit će onih koji ometaju i žele odvratiti vjernike kao i športaše od napora i ustrajnosti na putu prema cilju, bilo nuđenjem kraćih putova do cilja, bilo obezvrjeđivanjem samoga cilja. Pavao je kao trener koji ne dopušta da ga se diskreditira kao vjerovjesnika⁹⁴ i kao navijač, bodritelj koji potiče vjernike na ustrajnost u već započetoj trci. Govori iz vlastitoga iskustva i svoj uspjeh vidi u uspjehu onih koje je osobnim svjedočanstvom priveo na pravu stranu života pred Bogom.⁹⁵

5. ŠPORTSKA METAFORIKA U BORBENOM PISMU FIL 3,12-16

Pavao se nije poslužio športskom metaforikom samo u pismu iz sužanjstva, nego i u borbenom pismu (3,2-21 + 4,8s).⁹⁶ Svrha mu nije rasprava s protivnicima ili Filipljanima u odnosu na neko doktrinarno pitanje ili napad protivnika,⁹⁷ nego poticaj Filipljanima na pravu vjeru. Njegovi su protivnici negativni,⁹⁸ a on sam pozitivni *exemplum* takve vjere. Svoju pozitivnu primjernost izlaže autobiografski, i to u tri koraka: njegova slavna prošlost u židovstvu (3,4-6), zatim poziv, zaokret i sadanje stanje kršćanina (3,7-11) te, na kraju, budućnost prema kojoj teži (3,12-16).⁹⁹ Tek u govoru o budućnosti Pavao rabi športski rječnik koji je najvjerojatnije uvjetovan prisutnošću perfekcionista u kršćanskoj zajednici u Filipima,¹⁰⁰ onih koji

⁹⁴ Pavao im je velika smetnja u ostvarenju njihovih ciljeva i zato žele pošto-poto odvojiti Galaćane od njega (usp. 4,17).

⁹⁵ Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 345-347.

⁹⁶ Pismo je vjerojatno napisano u Korintu, malo prije nego je Pavao preuzeo sakupljene milodare da ih ponese u Jeruzalem. Nastalo je malo prije poslanice Rimljanima.

⁹⁷ Sudeći po onomu što tvrdi u 3,2.18, moglo bi se zaključivati na Pavlove napadačke namjere.

⁹⁸ Radi se najvjerojatnije o konzervativnim kršćanima iz židovstva koji naglašavaju važnost obrezanja i Zakona, koji su, po Pavlovim riječima, „neprijatelji križa Kristova” (3,18). Odmah na početku borbenoga pisma upozorava Filipljane da paze (ne da se paze od!) na te „pse”, „opake radnike”, „osakaćenike”. Radi se o dosta jakim i sarkastičnim izričajima za one koji su zagovornici obrezanja.

⁹⁹ Usp. Giuseppe Barbaglio, *La teologia di Paolo*, 369.

¹⁰⁰ Usp. Chris L. Mearns, The identity of Paul's opponents at Philippi, *New Testament Studies* 33 (1987.), 194-204.

su smatrali da su svojim kršćanskim životom već postigli savršenstvo, da su stigli na cilj.

Odlomak je dobro zaokružen, razgraničen i u odnosu na prethodni i susljedni tekst,¹⁰¹ sintaktički, stilski i semantički dobro je povezan, a dominantu mu čini pojmovlje koje odražava Pavlovu usmjerenost prema budućnosti: λαμβάνω (= primiti, dohvatiti, r. 12a), καταλαμβάνω (= dohvatiti, zahvatiti, rr. 12d.e; 13c), διώκω (= goniti, žuriti, hititi, rr. 12c; 14a), ἐπεκτείνομαι (= prezati, protezati se, težiti, rr. 13f), ἐπιλανθάνομαι (zaboraviti, zanemariti, previdjeti, r. 13e), σκοπός (= cilj, 14a), βραβεῖον (= nagrada, r. 14b).¹⁰²

Govor o budućnosti naslonjen je na prethodni Pavlov govor o njegovoj sadašnjosti u kojoj želi upoznati snagu Kristova uskrsnuća u sadašnjim patnjama (r. 10), odnosno prispjeti k uskrsnuću od mrtvih (r. 11). O takvom cilju svoga sadašnjega života izražava se športskom metaforikom koja je veoma razgranata. Najprije naglašava negativnom tvrdnjom i eliptičnom rečenicom da ono za čim teži još nije postigao (οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον, r. 12a), da još nije dopro do savršenstva (ἢ ἤδη τετελείωμαι, r. 12b). Što je to za čim teži, što je to savršenstvo, ne izražava odmah, jer u rečenici nema objekta. Može se stoga odnositi na prije spomenuto uskrsnuće,¹⁰³ ali ovakvim govorom bez objekta otvara se prostor za preciziranje i drugačije izricanje toga cilja. Nastavlja s pozitivnim izričajem u kojemu dominiraju glagoli διώκω i καταλαμβάνω, ali opet bez objekta, koji se, međutim, već nazire u govoru o osobnoj zahvaćenosti od Krista (r. 12c-e). Njegova težnja recipročna je onomu što se već s njim dogodilo. Ponovno prelazi na negativan izričaj, ističući svoju osobu (ἐγὼ ἑμαυτόν) i svoje viđenje, uvjerenost (λογίζομαι)¹⁰⁴ u dohvaćanje onoga što je pred njim (κατελήφειναι, r. 13a-c). Nastavljajući, ponovno prelazi na pozitivni izričaj, koji to dohvaćanje označuje kao jedino valjano, kao najvažnije: „jedno samo”. To jedno je u suprotnosti (μὲν... δὲ) onomu što je iza njega i usmjerenost na ono što je ispred njega (ὀπίσω... ἔμπροσθεν). Ono iza pripada prošlosti i ulazi u sferu zaborava (ἐπιλανθάνομενος), a ono ispred je sfera čežnje, prezanja, hitanja (ἐπεκτεινόμενος, r. 13e-f). Konačno dolazi do izricanja objekta, cilja (κατὰ σκοπόν) kojemu hiti (διώκω, r. 14a, usp. r. 12 c), definirajući ga kao „nagradu Božjega poziva odozgo u Kristu

¹⁰¹ Vidi Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 352-353.

¹⁰² Vidi Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 353-361.

¹⁰³ Usp. Giuseppe Barbaglio, *La teologia di Paolo*, 374.

¹⁰⁴ Glagol ne izražava obično subjektivno mišljenje, nego čvrsto uvjerenje stečeno svjetlom vjere.

Isusu" (εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, r. 14b). Cilj je spojen s nagradom koja ima veze s onim što se s njim već dogodilo u Kristu, s njegovom zahvaćenošću od Krista (r. 12e).

Ovakav govor teško je razumljiv ako se zanemari Pavlova uporaba športskog rječnika koja je ovdje jasno oslonjena na sliku trkača na stadionu, koji potpuno nagnuti naprijed, na startu, u trčanju i posebno pred ciljem,¹⁰⁵ velikom brzinom sežu prema cilju koji je označen (κατὰ σκοπόν),¹⁰⁶ ne osvrćući se pri tomu ili zanemarujući, zaboravljajući već prijedeni put na stazi.¹⁰⁷ Svako osvrtnje bilo bi gubitak vremena i opasnost da se skrene sa staze. Koncentrirani su na cilj kojemu hitaju.

Označujući cilj kao „nagradu Božjega poziva odozgo u Kristu Isusu”, Pavao se na dva načina udaljuje od realne slike trčanja: najprije tako što nagradu ne veže uz pobjedu u trčanju i uz dolazak na cilj kao pobjednik; potom tako što umjesto da cilj stavi naprijed, stavlja ga gore (ἄνω),¹⁰⁸ u nebesku sferu, odakle dolazi Božji poziv/zov u Kristu Isusu. Cilj trke je ostvariti Božji zov¹⁰⁹ kojemu je početak bio zahvaćenost Kristom Isusom. Početak, odnosno zahvaćenost nije i potpuna participacija ili prianjanje uz Krista. Tu potpunost prema kojoj se kao *homo viator* još uvijek kreće vidi kao svoje ostvarenje, kao svoje savršenstvo,¹¹⁰ a radi se o eshatološkoj stvarnosti

¹⁰⁵ To je osnovno značenje uporabljenoga glagola ἐπεκτεινόμενος. Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 357. Glagol izražava napetost u trčanju prema naprijed i udaljavanje, čak distanciranje od onoga što je iza.

¹⁰⁶ Pojam σκοπός je *harax legomenon* i označava markirani cilj, odnosno gredu oko koje su se trkači zaokretali u trčanju na duge staze. Usp. Walter Bauer, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und frühchristlichen Literatur*, Berlin-New York, 1988., 1512.

¹⁰⁷ Usp. Giuseppe Barbaglio, *La Teologia di Paolo*, 375, bilješka 239.

¹⁰⁸ U odlomku u kojemu dominira vremenska opozicija sadašnjost-budućnost, prilog ἄνω s kojim se prelazi na prostorne kategorije gore-dolje označava središte misli koja će biti razvijena u rr. 20-21.

¹⁰⁹ Pojmom κλήσις Pavao redovito izražava Božji zov/poziv u Kristu (usp. 1 Kor 1,26; 7,20; Rim 11,29), a radi se o pozivu na uskrsnuće. Cilj toga zova nije nikada ostvariv u sadašnjosti. Uvijek ostaje stvarnost budućnosti. Usp. Victor C. Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 149. Sintagma ima ovdje jasnu eshatološku vrijednost. Možemo je prevesti: „k nagradi na koju nas odozgo poziva Bog u Kristu Isusu”. Kada na drugim mjestima govori o pozivu, redovito misli na poziv na vjeru po evanđelju. Usp. Giuseppe Barbaglio, *La Teologia di Paolo*, 374, bilješka 235.

¹¹⁰ U r. 12b uporabio je glagol τετελειώματι u konjunktivu perfekta pasivnoga, a u r. 15 govori o onima koji su τέλειοι. Značenje tih pojmova nije nužno isto, barem ne u govorničkoj uporabi pojmova s istim korijenom. Prvim pojmom Pavao označava Filippljane koji su se smatrali savršenima, a to nisu (konjunktiv!), a drugim poziva

koju označuje kao nagradu, kao ono što se dobiva. Ona je još neostvareni cilj koji stoji pred njim kao nešto što očekuje.¹¹¹

Stremljenje i očekivanje nisu iluzorni, nego su ukorijenjeni u ono što se već s njime dogodilo zahvaćenošću Kristom. Krist je zahvatio njega, a on očekuje da će dohvatiti nagradu Božjega poziva koji se ostvario u tomu zahvaćanju.¹¹² Ne radi se samo o razlikovanju onoga što je bilo prije i što će doći poslije, nego i o zaokretu koji mu je otvorio budućnost. Zaokret je bio Pavlovo obraćenje, o kojemu je prethodno govorio kao o promjeni svoga mišljenja i vrjednovanja. Zahvaćenost Kristom u prošlosti čini da on sada hiti ne bi li kako dohvatio budućnost. Prošlost, sadašnjost i budućnost nisu ovdje samo vremenske nego i kauzalne kategorije. Naglasak je stavljen na Pavlovo sadanje hitanje, stremljenje, jer se, osim glagola mišljenja,¹¹³ u indikativu prezenta pojavljuje samo glagol *διώκω* (rr. 12c; 14a). Naglašavanjem sadašnjosti istaknuta je misao da nema potpune sigurnosti u postizanje cilja, odnosno da nema mjesta nikakvom zanesenjačkom, perfekcionističkom kršćanstvu. I u 1 Kor, kako smo vidjeli, upotrijebio je športski rječnik upravo protiv zanesenjačkih kršćana u Korintu.¹¹⁴

Zaključivši autobiografski odlomak, Pavao u r. 15 prelazi s prvoga lica jednine na prvo lice množine. Potiče naslovnike da usvoje njegovu perspektivu, ne samo mentalno nego i činjenično, s punim povjerenjem u Božji zahvat koji može objaviti i objavljuje¹¹⁵ smisao trčanja onima koji su ga izgubili. Sada govori o savršenosti, o onima koji su savršeni (*τέλειοι*), što nipošto nije ironičan iskaz¹¹⁶ u odnosu na prethodno utvrđeno nesavršenstvo u r. 12, jer ovdje se tvrdi o duhovnoj zrelosti onih koji misle kao on, a prije je nijekao da je u tom pogledu došao do cilja, do savršenstva. Pavao ovdje proglašava-

članove kršćanske zajednice na pravo savršenstvo koje se ostvaruje odgovaranjem na Božji poziv u Kristu koji je usmjeren na eshaton.

¹¹¹ Očekivanje je u pozadini svega njegova govora, a naglašeno je uporabom upitne čestice *εἰ* s konjunktivom *καταλάβω* u r. 12d.

¹¹² Dijalektika između „zahvatiti” i „biti zahvaćen” jednaka je onoj iz 1 Kor 13,12: „tada ću ga spoznati kao što sam od njega i spoznat” ili onoj iz Gal 4,9: „Ali sada kad ste spoznali Boga – zapravo, kad je Bog spoznao vas – kako se sad opet vraćate”.

¹¹³ Glagoli *λογίζομαι* (r.13.b), *ἐπιλανθάνομαι* (r. 13e) i *φρόνεω* (r. 15bc).

¹¹⁴ Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 365-367.

¹¹⁵ Glagol *ἀποκαλύπτω* izražava sadašnju objavu na dobrobit onima koji vjeruju, a ne konačnu objavu kao u Rim 8,18 i 1 Kor 3,13.

¹¹⁶ Tako ga tumači Andrew T. Lincoln, *Paradiso ora e non ancora. Cielo e prospettiva escatologica nel pensiero di Paolo*, Brescia, 1985., 161-162.

va savršenima one koji trče, a ne one koji su već stigli na cilj. Samo trčanje prema cilju jest savršenstvo. Zahtijeva misaoni pristanak (φρονῶμεν, r. 15b) uz svoj primjer, ali i praksu (στοίχειν) koja je dosljedna i vjerna dosad ostvarenom putu: „Samo držimo se/ostanimo na tragu/¹¹⁷onoga do čega smo stigli” (πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν τῷ αὐτῷ στοίχειν). Ostati na tragu već postignutoga znači biti na određeni način već savršen.¹¹⁸

Uporabom športskoga rječnika Pavao je ovdje vrlo lijepo izrazio svoju vjerovjesničku djelatnost u kojoj nema sigurnosti spasenja, nego samo otvorenosti, sadašnje zauzetosti i hitanja prema cilju. Cilj mu je već sada prisutan u vjeri i nadi da će njegovo djelovanje na kraju biti uspješno, što svakako ovisi i o ponašanju zajednice koju je priveo Kristu. Ukoliko članovi zajednice budu njegovi nasljedovatelji (συνμιμηταί, 3,18),¹¹⁹ bez obzira na uznemiravanja i drukčija mišljenja u zajednici, Pavao će imati punu i savršenu ostvarenost svoje vjerovjesničke trke. Njegovo je ostvarenje „gore”, u preobraženju bijednoga tijela i suobličenju Kristovu tijelu slavnome (usp. 3,20b-21). I Filipljani su kao i on građani neba, sfere u kojoj vlada već sada proslavljeni Krist od kojega kao Spasitelja dolazi konačno spasenje.

6. ŠPORTSKA METAFORIKA U RIM 9,16; 15,30

U dosta formalno i misaono zaokruženoj cjelini Rim 9,1 - 11,36¹²⁰ Pavao se sustavno pozabavio pitanjem spasenja svega Izraela.¹²¹ Tu

¹¹⁷ Rečenica je dosta nejasna, ali nipošto ne izražava ostajanje na istoj poziciji, nego napredovanje korak po korak do cilja. Glagol στοίχέω ide u tom smjeru. Usp. Peter T. O'Brien, *The Epistle to the Philippians. A Commentary on the Greek Text*, Grand Rapids, 1991., 441s.

¹¹⁸ Karl Barth, *Commentaire de l'Épître aux Philippiens*, Genève, 1958., 109, tvrdi da se to savršenstvo „sastoji, paradoksalno, u kršćanskom nesavršenstvu, u trčanju prema cilju”.

¹¹⁹ Oni trebaju nasljedovati Pavlov način zauzetosti u usmjerenosti Kristu. Iz paralelnih odlomaka u 1 Kor 4,16, a posebno 11,1 vidi se da je Pavao onaj koji nasljeduje Krista i kao takav je uzor za vjernike. On je sam nasljedovatelj, ali i uzor drugima. U Fil 4,9 tvrdi: „Što ste naučili, i primili, i čuli, i vidjeli na meni – to činite i Bog mira bit će s vama!” O ovom vidu Pavlova djelovanja vidi više kod Marinko Vidović, Pavao – uzor kršćanskoga ponašanja, *Crkva u svijetu*, 45 (2010.) 2, 143-168.

¹²⁰ Usp. James D. G. Dunn, *Paul's Epistle to the Romans: An Analysis of Structure and Argument*, u: Wolfgang Haase i Hildegard Temporini (izd.), *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt II/25.4* (1987.), 2842-2890, 2866.

¹²¹ Tako je ovu cjelinu naslovio Michael Theobald, *Römerbrief* (SKK 6/1), Stuttgart, 1992., 258. Drugi autori u svojim komentarima imaju drugačije prijedloge:

je problematiku najavio već u glavnoj tezi Poslanice kad je rekao da je evanđelje „snaga Božja na spasenje svakomu tko vjeruje – Židovu najprije pa Grku” (1,16). Spasenjsku snagu evanđelja za Židove razvija u tri koraka. Najprije se bavi židovskom prošlošću koja je ovisila o Božjim izborima, obećanjima i Božjoj vjernosti sebi samomu, a ne o abrahamovskom porijeklu (9,1-33). Potom govori o sadašnjosti Izraela koji je zakazao pred evanđeljem i u tom pogledu njegova je situacija jednaka onoj u kojoj su bili i pogani (10,1-21). Konačno, gleda u budućnost, imajući pred očima „sveti ostatak”, na što nadovezuje svoju nadu u spasenje svega Izraela (11,1-36).

Govoreći o Izraelovoj prošlosti, Pavao je promatra iz perspektive učinkovitosti Božje riječi koja nije zakazala (9,6). Bog je vjeran samomu sebi, što Pavao eksplicira primjerima najprije iz praotačke prošlosti (9,6b-13), a potom dijaloškom raspravom o Božjoj pravednosti (9,14-29).¹²² U sklopu ove rasprave poseže za športskim rječnikom u r. 16: ἄρα οὖν τοῦ θείλουτος οὐδὲ τοῦ τρέχουτος ἀλλὰ τοῦ ἐλεῶντος θεοῦ.

Dijalošku raspravu o Božjoj pravednosti Pavao započinje u r. 14 retoričkim pitanjem:¹²³ „Što ćemo dakle reći? Zar u Boga ima nepravde?”, na koje odmah energično i odlučno odgovara: „Nipošto!”¹²⁴ Takav odgovor eksplicira u r. 15 Božjim govorom Mojsiju o svojem smilovanju koje ovisi samo o njegovoj volji, navodeći Izl 33,19 LXX. U r. 17 tu istu Božju spasiteljsku volju eksplicira Božjim postupanjem s Faraonom, pozivajući se na Izl 9,16 LXX. U r. 18 zaključuje ovu raspravu, ističući prethodno spomenutu Božju volju smilovanja kao i Božju volju otvrdnuća Faraona. Odlomak ističe apsolutnu Božju volju i slobodu u postupanju.

„Paradoksalna stvarnost izabranja” (Ulrich Wilckens, *Der Brief an die Römer*, II, Neukirchen, 1980., 181), „Otajstvo Božjega plana spasenja” (Otto Michel, *Der Brief an die Römer*, Göttingen, 1978., 288), „Otajstvo Izraela” (Heinrich Schlier, *Der Römerbrief*, Freiburg-Basel-Wien, 1977., 282), „Božja pravednost za Izraela” (Peter Stuhlmacher, *Der Brief an die Römer*, Göttingen, 1989., 129), itd.

¹²² Usp. Jean-Noël Aletti, L'argumentation paulinienne en Rm 9, *Biblica* 68 (1987.) 41-56; Isti, *Israele in Romani*, u: Settimo Cipriani (ur.), *La lettera ai Romani ieri e oggi*, Bologna, 1995., 107-123; Isti, *La Lettera ai Romani e la Giustizia di Dio*, Roma, 1997., 48-64, 146-195.

¹²³ Usp. Stanley K. Stowers, *The Diatribe and Paul's Letter to the Romans*, Chico CA, 1981., 113s.

¹²⁴ U ovoj Poslanici Pavao vrlo često na razna retorička pitanja odgovara gotovo ljutitim odgovorom „nipošto” (μη γένοιτο, 3,4.5.31; 6,2.15; 7,7; 9,14; 11,1.11). Usp. Abraham J. Malherbe, „Mê genoito in the Diatribe and Paul, *Harvard Theological Review*, 73 (1980.), 231-240.

Rabeći športski rječnik u r. 16, Pavao na jednu stranu stavlja ljudsko htijenje i djelovanje, a na drugu, oprečnu, stranu Božje smilovanje. Slikom trkača izražava ljudski napor, ljudsko djelovanje koje aktualizira ljudsko htijenje, a suprotstavlja mu Božju slobodu smilovanja koja uvijek djeluje milosno. Svi ljudski naponi bez Božje milosti ostaju besplodni u odnosu na konačno spasenje (usp. 3,24). Trčanje je slika ljudskoga života, njegove dinamike, napora i zauzetosti bez ometanja oko postizanja cilja, ali postizanje cilja ne zavisi o njemu, nego o Božjemu smilovanju.¹²⁵ Htijenje i trčanje nisu ovdje suprotstavljeni Božjoj milosti, nego služe Pavlu da se fokusira i kritički suprotstavi židovskoj savezničkoj teologiji. Bog i njegova milost određuju uspjehe ljudskog postupanja, a da time to postupanje nije zanijekano. Čovjek treba htjeti i trčati, ali postizanje cilja, onoga konačnoga stoji u Božjim rukama.

Koliko god Pavao ovdje pozitivno rabi športski rječnik, ljudski su naponi s pozicije postizanja cilja gotovo ništa u odnosu na Božje smilovanje. Bog je u svom smilovanju pravedan i prema poganim i prema Židovima i Pavao ovim odlomkom zahtijeva pomirenje¹²⁶ ovih dvaju sastavnica rimske zajednice. Bog je upravo u svom smilovanju svima pravedan (usp. 11,32).¹²⁷ Njegovo smilovanje ne poništava ljudski napor u postizanju cilja, ali u konačnici to postizanje zavisi uglavnom o Božjoj volji.¹²⁸ Čovjek u pogledu spasenja može učiniti malo ili ništa bez suradnje s Božjim smilovanjem. Spasenje se ne može zaslužiti kao športski pobjednički vijenac. Bez Božje milosti, bez obzira na sve poduzete napore, svako je trčanje u odnosu na spasenje kao konačni cilj uzaludno.

U Rim 15,14 Pavao započinje s neobično dugim zaključkom ove Poslanice (15,14 – 16,27).¹²⁹ Nakon autobiografskoga govora o svom prošlom djelovanju i o svojim nakanama i planovima za budućnost,

¹²⁵ Ista ideja, premda pesimistički izrečena, prisutna je u Prop 9,11 LXX i u 1 QH 4,32.34-37; 6,8-10; 7,27; 9,14, itd. Usp. Ulrich Wilckens, *Der Brief an die Römer* (EKK VI/2), Zürich i dr., 1993., 200, bilješka 880.

¹²⁶ Za Davida A. Cineira, *Die Religionspolitik des Kaisers Claudius und die paulinische Mission*, Freiburg i. Br., 1999., 383-386, pomirenje ovih dviju sastavnica rimske Crkve bio bi glavni razlog pisanja poslanice Rimljanima.

¹²⁷ Zbog važnosti ovoga teksta kojim zaključuje raspravu o spasenju Izraela, prije zaključnog hvalospjeva o Božjoj mudrosti (11,33-36), ovdje ga navodimo: „Jer Bog je sve zatvorio u neposlušnost da se svima smiluje.”

¹²⁸ Pavao to jasno ilustrira u Rim 8,29-30. Radi se o Božjem naumu i njegovu izboru. *Ex parte Dei* taj naum ne može biti bezuspješan, ali ga ljudska (ne)suradnja može učiniti (ne)uspješnim.

¹²⁹ Rasprave u odnosu na zaključak ove poslanice mogu se vidjeti kod Markus Müller, *Vom Schluss zum Ganzen. Zur Bedeutung Briefkorpusabschlusses*, Göttingen, 1997., 207-239.

u 15,30-32 iznosi jednu molbu rimskoj zajednici koju zaključuje željom mira svima u rimskoj Crkvi (15,33).

Pavao kani preko Rima (usp. 1,13-15) doći do Španjolske (usp. 15,20s), ali prije toga želi posjetiti Jeruzalem i tamošnjoj Crkvi predati milodare koji su skupljeni u različitim Crkvama koje je osnovao. Njegov dolazak u Jeruzalem može završiti promašajem, neprihvatanjem njegovih milodara i Pavao računa s opasnošću koja ga tamo čeka. O (ne)uspjehu posjeta Jeruzalemu zavisi i njegov dolazak u Rim, što je odavna želio. U tomu kontekstu Pavao moli Rimljane za pomoć i podršku, služeći se rječnikom borbe ili športskih natjecanja.

Zaklinjući Rimljane Gospodinom Isusom Kristom i ljubavlju Duha, upravlja njihov pogled prema Bogu i moli ih da mu budu „suborcji u molitvama Bogu upravljanim za me” (συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεόν, r. 30c). Svrha molitava je da bude spašen od nevjernih u Judeji (ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθοῦντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, r. 31a), da njegovo služenje, njegovi milodari budu po volji svetima (καὶ ἡ διακονία μου ἢ εἰς Ἱερουσαλὴμ εὐρόδεκτος τοῖς ἀγίοις γένηται, r. 31b) i da može konačno doći u Rim, gdje bi mogao odahnuti s Rimljanima (ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθὼν πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος θεοῦ συναναπαύσωμαι ὑμῖν, r. 32).

O čemu Pavao govori kada rabi glagol συναγωνίζεσθαι? Može se raditi o molitvenoj, ali i o vjerovjesničkoj borbi/suradnji. Pozivajući se na Jakovljevu borbu s Gospodinom na Jaboku (usp. Post 32,23-32), O. Michel smatra da se radi o borbi s Bogom u molitvi.¹³⁰ Takvo tumačenje nije uvjerljivo jer se u Post 32 LXX ne rabi glagol ἀγωνίζεσθαι, nego glagoli παλίνει i ἐνισχύειν. Ne radi se ni o kakvoj borbi kojom bi se Boga priklonilo na svoju stranu, nego o molitvi za uspjeh Pavlova posjeta Jeruzalemu. Pavao traži da Rimljani stanu na njegovu stranu, da budu u zajedništvu s njim kako bi njegova misija uspjela. O uspješnosti te misije zavisi njegov posjet Rimu. Ako i ne uspije, Rimljani mogu biti nastavljači¹³¹ Pavlova vjerovjesničkog djela. Rimljani ga trebaju poduprijeti molitvom u njegovoj borbi, u onomu što ga očekuje u Jeruzalemu.

Glagol συναγωνίζεσθαι sam po sebi ne spada izričito u športsku, nego u vojnu terminologiju. Označava dioništvo u nečijoj borbi

¹³⁰ Usp. *Der Brief an die Römer*, (KEK IV), Göttingen, ⁵1978., 467, bilješka 18.

¹³¹ Pavlov govor u uporabi športske metaforike određen je dvama glagolima s prefiksom συν-: συναγωνίζομαι i συναπαύομαι. Njihovo sadanje molitveno sudjelovanje u Pavlovu uspjehu bit će okončano njegovim dolaskom k njima. Ako Pavao ne uspije u svomu pothvatu, može ga nastaviti rimska Crkva kao nositeljica njegova navještaja.

ili stajanje na stranu nekoga tko je u borbi. U tom kontekstu izražava nečiju konkretnu potporu u stvarnoj ili pravnoj borbi, što je jasno iz njegovih uporaba kod Josipa Flavija.¹³² Filon Aleksandrijski rabi glagol više u pravnom kontekstu, gdje radnju ovoga glagola pripisuje odvjetniku, branitelju.¹³³ U tom smislu Pavlova uporaba glagola ne bi imala športsku, nego vojnu ili pravnu pozadinu. Sličan smisao glagola nalazimo u Kol 4,12, gdje se radi o molitvi za braću i sestre. Pavao dakle traži od zajednice u Rimu da ga podrži molitvom, da se stavi na njegovu stranu u pogledu borbe koja njega čeka u Jeruzalemu. Premda je rimska Crkva bila dobro povezana s jeruzalemskom i kao takva mogla je nastupiti kao istinski Pavlov zagovornik i branitelj u Jeruzalemu,¹³⁴ činjenica je da Pavao od njih traži samo molitvu za svoj pothvat, a ne njihovo posredovanje ili zagovaranje.

U Rim se dakle Pavao služi športskom metaforikom da pokaže uzaludnost svih ljudskih napora u postizanju konačnoga cilja bez Božje milosti, čime relativizira športska pravila po kojima najbolji pobjeđuje. Na kraju čini se da potpuno odustaje od športske metaforike, a priklanja se pravnoj, tražeći molitvenu podršku Rimljana za svoju borbu u Jeruzalemu i očitujući tako da i njegovi (ne)uspjesi zavise o Božjoj milosti, a ne o njegovim programima i naporima. Uspjeh svega što ljudi poduzimaju i oko čega se trude u konačnici ovisi o Božjem smilovanju, o Božjoj milosti, što i jest glavna tema Pavlova posljednjeg spisa. Kod Boga postoje i drugi načini postupanja, osim onih koji su naslonjeni samo na uložene napore i trud.

ZAKLJUČAK

Gotovo u svim svojim izvornim spisima, od prvoga do posljednjega, Pavao poseže za športskom metaforikom, premda ne na isti način i s istom težinom. Najčešće poseže za slikom trkača na trkalištu. On mu je pozitivan primjer napora, zauzetosti, usmjerenosti prema cilju i nagradi, kako onima kojima piše (1 Kor 9,24s; Gal 5,7), tako i njemu samomu (Fil 2,16; Gal 2,2). U Fil 3,12-14 svoje ponašanje trkača veže uz ponašanje Filipljana, bez čega bi svi njegovi napo-

¹³² Primjeri se mogu vidjeti kod Victor Pfitzner, *Paul and Agon motif*, 202-206.

¹³³ Usp. Uta Poplutz, *Athlet des Evangeliums*, 389s.

¹³⁴ Tako Pavlovu molbu Rimljanima tumače Ulrich Wilckens, *Über Abfassungszweck und Aufbau des Römerbriefes*, u: *Isti, Rechtfertigung und Freiheit*, Neukirchen, 1974., 110-170; Jacob Jervell, *The Letter to Jerusalem*, u: Karl P. Donfried (ur.), *The Romans Debate*, Peabody, ²1991., 53-64.

ri bili uzaludni. U Rim 9,16 i svoje napore i napore koje zahtijeva od zajednica u pogledu konačnoga uspjeha vidi uzaludnima, ukoliko izostane Božje smilovanje, Božja volja. Trkač i trčanje služe mu kao najbolja slika za ciljnu usmjerenost kršćanskoga života. Sav rad i trud su samo put do cilja i bez postizanja cilja postaju uzaludni.

O cilju govori slikom vijenca/krunice, razlikujući raspadljivi od neraspadljivoga (1 Kor 9,24-27; Fil 3,12-16) i slikom nagrade koju se očekuje. Nagrada i cilj su mu prvenstveno eshatološka stvarnost, ali već sada vidljiva u pridobivanju ljudi za kristološku vjeru (1 Sol 2,19s; Fil 4,1). Uspostavu zajednica vidi kao već sadanji uspjeh, ali i kao залог konačnoga uspjeha koji, na kraju krajeva, ipak zavisi samo o Bogu (Rim 9,16).

Posežući za športskom metaforikom, Pavao nigdje ne promiče natjecateljski duh, što je glavno načelo svakoga športa.¹³⁵ Svi mogu stići do cilja i nikakvo rangiranje ne dolazi u obzir. Možda se taj natjecateljski duh vidi samo u Gal između njega i njegovih protivnika koji mu žele oteti zajednice (τίς ὑμᾶς ἐνέκοψεν..., 5,7b) ili krivo usmjeriti njihovu evanđeosku vjeru. Protivničko ponašanje nije, športskim rječnikom rečeno, *fair* ponašanje. Protivnici trče ne poštujući pravila.

Pavao se gotovo uvijek služi športskim rječnikom za izricanje vjerovjesničkih napora. Oni mogu biti aktivni (zauzimanje za nešto) ili pasivni (podnošenje nečega) (1 Sol 2,2; Fil 1,30). Zauzetost oko evanđelja redovito traži odricanja i pretače se u patnju, o čemu Pavao progovara slikom šakača/boksača (1 Kor 9,27c). U življenju i promicanju evanđelja angažirana je cjelovita osoba, kompletnim načinom života sve do smrti.

Služeći se športskim rječnikom Pavao prvenstveno izriče ciljnu usmjerenost kršćanskoga života. Pri tomu se oslanja na športske realnosti, ali ih i modificira. Športski ciljevi su neposredno dohvatljivi, a cilj o kojemu on govori nije. Uvijek je eshatološki i ne ostvaruje se odjednom, nego u etapama.¹³⁶ On je uvijek prisutan u namjeri

¹³⁵ Lijepo ga je definirao Pierre de Coubertin: *Citius – altius – fortius*. Komparativna formulacija pokazuje kako je natjecateljski duh temeljni duh športa.

¹³⁶ Kada god rabi športsku metaforu, govori o vijencu, nagradi, proslavi kao cilju športskih pothvata (1 Sol 2,19; 1 Kor 9,24-27; Fil 4,1; 3,12-16). Da misli na eshatološki cilj, vidljivo je iz raznih dodataka: „o njegovu [Gospodinovu] dolasku” (1 Sol 2,19); „za dan Kristov” (Fil 2,16); „neraspadljivi vijenac” (1 Kor 9,25); „doprodu savršenstva” (Fil 3,12); „k nagradi Božjega poziva odozgor” (Fil 3,14); „kojih su imena u knjizi Života” (Fil 4,3). Usp. Uta Poplutz, *Der Athlet des Evangeliums*, 399-400.

športaša/kršćanina,¹³⁷ ali nipošto ne zavisi samo o njemu. Športskim slikama ilustrira život oslonjen na obećanje.¹³⁸

Pavao dobro uočava kako šport omogućuje čovjeku da svoje definitivno određenje primi ne putem „prirode”, već kroz odluku. Šport promiče istinu uvažavanja mogućnosti i preuzimanja odgovornosti. On promiče slobodu kroz istinski odgoj i formaciju, unutarnju i vanjsku, pomoću askeze. Čovjek mora naučiti da putem svladavanja i odricanja postane vlastitim gospodarom, a time i gospodarom vlastite moći. Ovu dimenziju Pavao ističe primjenom gotovo svih športskih metafora na sebe sama, na svoje iskustvo. Šport kao ni vjera ne poznaje sustav osiguranja i sigurnosti. Vjera uvijek pretpostavlja zrelost prosudbe i slobodu odluke. Ona je zapravo iskonsko povjerenje, ali ne u sveopće umno uređenje ili u optimističan princip dobrohotnosti, već u Boga koji je osoban i istinski djelatan, koji je na djelu i djeluje. Vjera „pobjeđuje svijet” (1 Iv 5,4), a to znači da se pobjeda ostvaruje skladom slobode koja je čovjeku darovana i stvaralačke slobode Božje. Tek taj sklad daje pobjedu i već jest pobjeda. Šport promiče samopouzdanje, određene vrijednosti, norme i ideale. To su, primjerice, *fair-play* natjecanja, poštivanje pravila, prijateljstvo, timski rad, hrabrost, odvažnost, duh pobjede i gubitništva, vježbanje volje u svakom smislu,¹³⁹ a bez toga ni vjera u Boga ne može opstati.

Ni najsavršeniji atlet ne može se osloboditi zakona gravitacije. On ga rabi. Ni prihvaćanje evanđelja ne oslobađa čovjeka njegove rase, spola, materinje jezika, kraja, obitelji, njegova društvenoga okruženja i socijalnog statusa, njegove religioznosti. Te su uvjetovanosti strukturalne i nitko ih se ne može osloboditi. Potrebno ih je, međutim, promatrati zajedno, tako da se ne da zarobiti niti od jedne. Naivno je držati da je sloboda spontanost i odriješnost od

¹³⁷ Cilj u namjeri izriče najčešće prijedlozima, prilozima i veznicima: εἰς (Fil 2,16; 3,14), ἵνα (1 Kor 9,24.25; Rim 15,32), οὕτως (1 Kor 24,26), μή πως (Gal 2,2; 1 Kor 9,27).

¹³⁸ Vidi, Gerhard Sass, *Leben aus den Verheissungen. Traditionsgeschichtliche und biblischtheologische Untersuchungen zur Rede von Gottes Verheissungen im Frühjudentum und bei dem Apostel Paulus*, Göttingen, 1995., 343-490.

¹³⁹ Nažalost, danas više nije tako. Kao društveni i kulturni fenomen, šport danas sve više napušta područje igre i ulazi u sferu spektakla profesionalaca. Uglavnom slijedi paradigmu komercijalizacije, senzacije, športskog biznisa, rekorda i rizika. Ranije su gledatelji bili dionici športskih događanja, a danas, u epohi masovnih sredstava priopćivanja, oni postaju doista samo gledatelji i komentatori. Središnja vrijednost športa više nije čovjek, nego profit i reklamna mogućnost.

svih ograničenja i uvjetovanosti.¹⁴⁰ Sloboda je stečena spontanost. Uvjetovanostima treba ovladati, biti njihov gospodar, koristiti ih u postizanju ciljeva.

Na prvi mah čini se da športski pogled na čovjeka operira kategorijama potrebe, ponude, potrošnje, isplativosti, fizičke mogućnosti, dosezanja njezinih granica, vještine, uvježbanosti, rekorda, izvanrednih rezultata, što dobrim dijelom odgovara stvarnosti. Ipak, u športskoj težnji za uvijek jače, više i brže može se pronaći i horizont transcendentnog iskustva, naime iskustva želje, slutnje, ili, uopćeno rečeno, transcendentne želje.¹⁴¹ U tomu smislu športske slike, a i šport općenito mogu poslužiti za izricanje prave usmjerenosti i pravoga uspjeha. Uspjeh nije poraz drugoga i pobjeda, nego otvorenost Bogu i očekivanje njegove nagrade.

Zanimljivo je da Pavao rijetko rabi športsku metaforiku kao izričaj za uvježbavanje, za askezu, za postizanje nekoga ideala. Život se živi, a ne uvježbava, odricanje nije samo po sebi već neko dobro, a idealno mu je konkretan život sa svim njegovim nepogodnostima. To ne znači da Pavao ne poznaje neke uvjetovanosti koje svaki športša mora proći, ali njih uzima kao motiv ljudske ustrajnosti na putu do cilja. Trčanje je uvijek samo trčanje – a to vrijedi i za svaki drugi šport – i nikada ne može biti poistovječeno sa ciljem. Tek postizanje cilja opravdava sve napore pravilima određenoga trčanja i života.

Športska natjecanja pripadaju događanjima koja se odvijaju po pravilima koja nisu uobičajena i svakodnevna. Ulaze u sferu izvanrednih, izuzetnih događanja. U njima vrijede drugačija pravila nego u stvarnom življenju. Športska metaforika je izvrsno sredstvo za izricanje života po zahtjevima evanđelja. I u tomu životu ne vrijede uobičajena pravila, nego posvemašnje predanje onome što se u odgovornoj slobodi prihvaća kao ponuda konačnoga spasenja.

U jednom prilogu za knjigu *Zwischen Kirchturm und Arena* protestantski biskup Wolfgang Huber¹⁴² razlikuje između „isusovske” i „olimpijske” slike o čovjeku. Ova potonja bila bi označena mladostću i snagom, odnosno izgradnjom nove budućnosti oslonjene samo na ljudske potencijale. Isusovska slika o čovjeku bila bi obilježena prolaznošću, patnjom ili personifikacijom antičkoga *memento mori*.

¹⁴⁰ Takvu su slobodu promicali studentski pokreti 60-ih godina prošloga stoljeća s krilaticama poput ovih: Zabranjeno je zabranjivati! Žrtva i odricanje nisu potrebni! Najprije treba ispuniti svoje želje!, itd.

¹⁴¹ Usp. Hans Küng, *Postoji li Bog? Odgovor na pitanja o Bogu u novome vijeku*, Rijeka-Sarajevo, 2006., 841.

¹⁴² Wolfgang Huber, *Der Sport – ein Vehikel christlicher Werte*, u: Michael Krüger, *Sportpädagogik. Ein Text- und Arbeitsbuch*, Wiesbaden, 2007., 198-204.

Takvo razlikovanje i gledanje na šport, čini mi se, nema nikakvu potporu u onome što Pavao o njemu govori. Šport je za Pavla, kao i život, zauzetost oko cilja koji je u budućnosti, ali Božjoj. Put do tog cilja nije samo patnja i mortifikacija, nego otvorenost njemu, maksimalna zauzetost i koncentriranost u smjeru cilja u svim fazama življenja.

PAUL'S USE OF SPORTS VOCABULARY AND METAPHORS

Target-directed human/Christian activity

Summary

As an heir and connoisseur of the Hellenistic world, the culture of which includes the organization of various sports competitions, Paul is the only New Testament writer who abundantly uses the sports metaphors in expressing and transmitting his attitudes and theological ideas. In this paper the author analyzes literary and contextually all Paul's texts that are rich in sports motives (1 Co 9, 24-27; 1 Te 2, 1s.19; Ph 1, 27-30; Gal 2, 1s; 5,7; Ph 3, 12-16; 4, 1.3; Ro 9, 16; 15, 30), recognizing their historical rootedness and thoughtfulness. Almost all his texts with sports metaphors – and Paul uses it in almost all his original writings, from the first to the last, though not in the same way and with the same weight, reflect Paul's paracletic, particularly auto-exemplary aspirations in forming the Christian behaviour of his addressees. This behaviour, like Paul's life and his prophetic activity, are marked by the correct use of freedom which does not bypass, but integrates, renunciation, self-control and discipline. It is accomplished with maximal occupation, perseverance and effort; with the dynamics that breaks from start to finish, counting on failure too; with concentration on the essentials; with boldness, fearlessness and hope; with fairness and compliance; taking into account the other and different, with respect for everyone; with training, fighting and stamina until death; with target orientation of all human/Christian activities. Using the sports metaphors, especially the frequent metaphor of running, as well as of boxing, Paul insists on target orientation of Christian life in which you can never trust in success and always fear of possible failure. Neither sport nor faith knows the security and safety system. Maximal occupation around the goal, work on you and focus on life are the premises that open the space for God for the fulfilment of his promises. The ultimate success of Christian life is the reality of the final judgement of God and ultimately of his grace. In Christian life,

unlike in sport, the reward is not given only to the best individual, but to all who reach the goal. Namely, even when using the sports metaphors, Paul modifies them and moves away from them in accordance with his conviction of God's salvation in Christ. In conclusion the author points out Paul's observation of the connection and similarity/sameness of sports and religious behaviour. Sport promotes self-confidence, certain values, norms and ideals, respecting the rules, team work, boldness, courage, the spirit of victory and loss, exercising will in every sense, and without it, faith in God that is revealed in Christ cannot survive. In the sports aspiration that is defined in the contemporary Olympic spirit as ever stronger, better, faster, by Paul's view, it is possible to see the horizon of transcendent experience and wish, i.e. the eschatological orientation of the believers' endeavours and lives. For Paul, sport, just like life, is a commitment to the goal which is in the future, but in the future of God and ultimately dependent on God.

Key words: sport, image, metaphor, competition, running, boxing, effort, renunciation, target activity, prize, freedom